

HZ. ALİ'NİN MENKİBEVİ HAYATINA DAİR BİR DESTAN: DÂSTÂN-I EJDERHÂ VE İSLÂMÎ DÖNEM ANADOLU TÜRK KÜLTÜRÜNE YANSIMALARI*

Ali KOZAN**

Rumeysa BİLGİLİ

ÖZET

Türkler, İslâmiyet'i kabul etmelerini müteakip yeni bir inanç ve kültür yapısına da kapı aralamışlardır. İslâmiyet'le adeta özdeşleştirdikleri şahsiyetleri ise sözlü gelenek çerçevesinde kahramanlık hikâyeleriyle anmışlardır. Bu minvalde özellikle Hz. Muhammed, dört halife ve sahâbeler, bu menkıbelerin vazgeçilmez karakterleri olagelmışlerdir. Çalışmamızın konusunu teşkil eden Hz. Ali de söz konusu kahramanlık temalı hikâyelerde, destanlarda, menkıbelerde Hz. Muhammed'in damadı, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in babası olarak yiğit, cengâver nitelikleri ile ön plana çıkarılmıştır. Bu gelenek İslâmî Dönem Türk Tarihi'ne ait eserlerle yazıya aktarılmıştır.

Hz. Ali'nin cesaret ve yiğitliğinin anlatıldığı cenknâmelerden biri olan *Dâstân-ı Ejderhâ* da bu türden bir eserdir. Destan, mesnevi tarzında kaleme alınmış olup, aynı zamanda efsane ve masal türlerinin kimi özelliklerini de göstermektedir. *Dâstân-ı Ejderhâ* adı verilen eserde, uzak bir ülkeden Hz. Muhammed'in huzuruna gelen Müslümanların şikâyet ettikleri ejderhâdan ve Hz. Muhammed'in görevlendirmesiyle sahabelerin Hz. Ali öncülüğünde ejderhâ ile yaptığı savaştan ve ejderhâyı mağlup etmesinden bahsedilmektedir. Burada Hz. Ali, kahraman şahsiyetiyle olağanüstü güçleri bünyesinde barındıran ve bu sayede din düşmanı olarak tasvir edilen ejderhâya karşı koyan ve mücadeleden çekinmeyen bir yapıya sahiptir. Destanda Hz. Ali'nin bu uğurda ölümü bile göze alabileceğine vurgu yapılmak suretiyle Müslümanları gâzaya teşvik etme amacı güdülmüştür. Ayrıca hakikatte dinin İslâm dini olduğu ve asî olanların hazin bir son ile ortadan kaldırılacağı vurgusu ile gâzilere gazâ ve cihad ülküsü kazandırmak amaçlanmıştır.

Çalışmamızda öncelikle *Dâstân-ı Ejderhâ* adlı eserin mevcut nüshaları temin edilerek metin karşılaştırması yapılmış ve orijinal metin ortaya konulmaya çalışılmıştır. Destanın Anadolu ve Balkanlardaki yansımaları ele alınmış, daha sonra söz konusu risalenin İslâmî dönem Türk kültür tarihindeki yeri ve değeri ile ilgili bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dâstân-ı Ejderhâ, Destan, Menkıbe, Cenknâme, Hz. Ali.

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, El-mek: alikozan@hotmail.com

---

**A LEGEND ABOUT THE LIFE OF ALİ: THE LEGEND OF
DRAGON AND REFLECTIONS ON THE ANATOLIAN TURKISH
CULTURE IN ISLAMIC PERIOD**

ABSTRACT

Following the conversion of Turks to Islam a new structure of belief and culture has appeared for them. They recall the individuals they consubstantiated with Islam by heroic stories in verbal custom. In this praxis especially the son in law of Prophet Muhammed, first four Caliphs and the friends of Prophet have become indispensable part of these legendary stories. In the legendary stories which our work includes, the heroic, warrior and courageous side of Ali have shown as being a son in law of Prophet and father of Hasan and Hussein. This tradition has written down by the works of Islamic Era of Turkish History. One of the “Cenknâmes” which Ali's braveness and courageous has mention is “*Destan-ı Ejderha*”, The Legend Of Dragon. The legend has written in the manner of "masnavi" and also it has some features of tale and legend genre.

In this work namely “*Destan-ı Ejderha*” a dragon which Muslims came to place of Prophet Muhammed in order to complain of it and a war which was fought between dragon and a group of “*sahabe*” under the leadership of Ali by the assignment of Prophet Muhammed and the defeat of dragon were mentioned. At the work Ali combines fantastic powers in his heroic personality therefore withstands against dragon which was symbolized as an enemy of the religion and Ali has a personality that is not avoid to struggle. In the legend Muslims were aimed to encourage to “*gaza*” by underlining Ali's face up of the death. Also it is aimed to obtain an idea that the true religion is Islam and also to make the ideal of gaza and jihad by the pointing the rebellious ones will be eradicated in a pathetic way.

In our work primarily we have compared the copies by collected the exemplars of “The Legend of Dragon” then tried to expose the original text. Epic's implications are discussed in Anatolia and the Balkans, later on an assessment is made about the value and place of the mentioned pamphlet in the history of Turkish Culture in Islamic period.

Key Words: Dastan-ı Ejderha (The Legend Of Dragon,) Legend, Menkibe, Cenknâme, Ali

---

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

GİRİŞ

1. Türk- İslâm Tarihi'nde Destan Kültürü

1.1. Destan Tabiri

Farsça'da “*dâstân*” şeklinde bilinen bu sözcük, “*destan, epope, hikâye, masal*” olarak da isimlendirilmektedir. Batı dillerindeki karşılığı ise Yunancadaki “*epos*” sözcüğü ile eşdeğerdir.¹ Sözlük anlamı olarak şöhret, ün anlamlarında da kullanılan destan, toplumu derinden etkileyen tarihî ve sosyal olayları konu edinen manzum hikaye olarak tanımlanır.² Bir başka tanımda ise, “*Dasitan, Şiir nevi'lerinden birinin adıdır. Kıssa, hikâye, masal demek olup bilhassa bunların manzum olanları hakkında kullanılmıştır. Halk arasında destan sûretinde telaffuz olunur.*”³ şeklinde geçmektedir.

Destanlar, çok defa savaşlar, isyanlar, afet ve felâketler, gülünç hayat sahnelerinden oluşurlar. Ayrıca ulusların ve o ulusun içinde yetişen yiğitlerin çok eski çağlardaki büyük savaşlarını, başlarından geçenleri anlatan manzum ve büyük eserler de *Destan* adını alır.⁴ Buradan hareketle destanların, ulusların dinî ve millî kahramanlık maceralarını olağanüstü bir tarzda anlatan eserler olduğu söylenebilir.⁵

1.2. Türk-İslâm Tarihi'nde Destan Kültürünün Tarihî Gelişimi

Türk-İslâm Tarihi'nde destan kültürünün ortaya çıkmasında yeni bir inancın etkisinin olduğu kaçınılmazdır. İslâmiyet'i kabul etmeleriyle Türklerin yaşam tarzlarında olduğu gibi, kaleme aldıkları eserlerde de inançlarının yansımalarını görmek mümkündür.

Bu açıdan bakıldığında destan türündeki eserlerde halkın inancı, dili, kültürü, sosyal hayatı, yaşanan dönemin özellikleri hakkında bilgi edinmemiz mümkündür. Destanlar, bu özellikleri dolayısıyla toplumların ulus olma bilincine sahip olmaları açısından özel bir değere sahiptir. Çünkü İslâm'daki cihâd ile tam bir şekilde kaynaşmış olan Türk dinimizini bu metinlerde görmek mümkündür.⁶ Bir başka deyişle Türklerin göçebe kültüre ait yaşam tarzları ve İslâmiyet'in inanç yayma amacıyla tertib edilen savaşlarına konu olan olayların ve şahısların sentezlenmesiyle manzum nitelikteki *destan* adı verilen kültürel eserlerin oluştuğunu söylememiz mümkündür.

Bu sürece bakıldığında; İslâmî çerçevede Arapça ve Farsça olarak kaleme alınan eserler İslâmiyet'in benimsenmesi ile Türklerin bu kültüre ait eserlere merak duymalarına neden olmuştur. Söz konusu eserler İslâmiyet'ten önceki Arap ve Fars efsanelerinden izler taşısa bile bütün yönleriyle İslâmî bir anlayışla şekillenmiş ve edebiyatımızda bu yönüyle kendini göstermiştir.⁷

İslâmî devir Türk Edebiyatı'nda hikâye türünün ilk kaynağı, Kur'an'daki kıssalar, dervişler arasında yayılmaya başlayan evliyâ ve enbiyâ menkâbeleri, din ulularının efsaneleştirilmiş

¹Bilge Esirgen, **Türk Destanlarında Bilge Adam Tipi Üzerine Bir İnceleme**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2007, s. 2.

²Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara 2000, s. 168; Şemseddin Sami, **Kâmus-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2004, s. 598; Aynur Akın, **Tarihî Kaynaklar İçerisinde Destanların Yeri ve Önemi**, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2008, s. 2.

³Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c.1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s. 406.

⁴Seyit Kemal Karaalioglu, **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**, İnkılap ve Akabe Kitabevleri, İstanbul 1969, s. 154-155.

⁵İsmail Özçelik, **Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler**, Nobel Yayınları, Ankara 2011, s. 66.

⁶Necla Pekolcay, Selçuk Eraydın, **İslâmî Türk Edebiyatı**, İrfan Yayınevi, İstanbul 1975, s. 247.

⁷Mehmet Atalan, “*Türk Kültüründe Hz. Ali Cenknâmeleri*”, **e-Makâlât Mezhep Araştırmaları**, c. I, S. 2, İzmir 2008, s. 14-15.

kişilikleri ile ilgili söylencelerdir.⁸ Bu tür eserler Anadolu’da Türk edebiyatının teşekkül devresi olan XIII. yüzyılda oluşmaya başlamış, çoğunlukla da XIV. ve XV. yüzyıllarda tercüme ya da telif yoluyla yazıya geçirilmişlerdir.⁹

Söz konusu eserler bu süreçte Türk muhayyilesiyle zenginleştirilmiştir. Sade ve akıcı bir dille çevrilmiş olmasından dolayı, Anadolu Türkleri bu eserlere gereken ilgiyi göstermiş ve bu eserleri millileştirmiştir.¹⁰ Dolayısıyla bu eserlerde tasvir edilen kahramanlarda, konularda, olayların işleniş tarzında İslâmiyet’in etkileri hissedilmeye ve bu dönem itibarıyla bu türden eserler verilmeye başlanmıştır.

1.3. Destanların Tarihî Kaynak Olarak Kullanılmaya Başlanması ve Kaynak Değeri

Destanlar, sözlü gelenek döneminin tarihî, kültürel, edebî niteliklerine dair bilgi edinmemizi sağlayan eserler olup, sözlü tarihin birer ürünü olarak dilden dile aktarılagelmiş ve zaman içerisinde kayıt altına alınmış halk hikayeleridir. Bu açıdan bakıldığında destanlar, edebî ürün olmalarının yanında Türk kültürü ve tarihinin de birer kaynağı konumundadırlar. Zaman içerisinde yazıya geçirilmeleri ile tarihî anlamda daha güvenilir birer kaynak olarak kullanılmaları yaygınlık kazanmıştır.

Destanlar tarihî nitelik taşımalarına rağmen her zaman tarihî gerçekleri doğru biçimde nakletmezler. Bir başka deyişle destanlarda tarihî olay ve kahramanlar milletin ortak bilinçaltı, vicdanı, değerleri ile idealleştirilir ve bunlar eski hatıralarla birleştirilerek tarihî gerçeklermiş gibi yansıtılabilirler. Bir vakıyı hikâye eden destanların tarihin karanlık noktalarını aydınlatmak hususunda hizmetleri büyüktür.

Ayrıca yer isimlerinin tespiti, düşünce ve sosyal hayatın anlaşılması, toplumdaki sevinç ve tepkilerin tespit edilebilmesi açısından da destanlar bazen diğer kaynakların vermediği birtakım bilgileri bize naklederler.¹¹ Zikredilen tüm bu özelliklerinden dolayı destanlardan tarihî kaynak olarak yararlanmak mümkündür.

2. Hz. Ali’nin Tarihî Kişiliği ve Destanlarda Hz. Ali

Hz. Ali’nin tam adı “*Ebu’l-Hasen Ali b. Ebî Talib el- Kureyşî el-Hâşimî*” dir. Hz. Muhammed’in amcasının oğlu ve damadı olup dördüncü halifedir. Babası *Ebû Talib*, annesi Kureyş’ten *Fâtımâ binti Esed*, dedesi *Abdülmuttalib*’tir. Hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce, M.600’de Mekke’de doğmuştur. İslâmiyet’i ilk kabul edenlerdendir. Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere birçok gazve ve seriyyeye katılmış ve bu savaşlarda Hz. Peygamber’in sancaktarlığını yapmıştır. Dolayısıyla İslâmiyet’in yayılış döneminde gösterdiği kahramanlıklar onu Türk-İslâm kültüründe de müstesnâ bir mevkiye ulaştırmıştır. Hz. Ali ayrıca vahiy kâtipliği de yapmış ve Hudeybiye Anlaşması(M.628)’nı kaleme almıştır. İslam halifeliği döneminde Hâricî Abdurrahman bin Mülcem tarafından zehirli bir hançerle yaralanmış ve 661’de vefat etmiştir. Kufe’ye defnedilmiştir.¹²

Türk- İslâm eserlerine yansıyan tarihî ve efsanevî şahsiyetiyle Hz. Ali, *Haydar-ı Kerrâr* (Düşman üzerine, döne döne saldıran aslan) lakabıyla sık sık zikrolunur.¹³ Hz. Ali, Türk- İslâm

⁸Gamze Kaya, **Battal Gâzî Destanının (343- 675) Çeviri Yazısı ve Metin Sözlüğü**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2011, s. 71.

⁹Mahfuz Zariç, “*Kırdeci Ali’nin Kesikbaş Destanı’nın Metin Merkezli Temel Halkbilimi Kuramları Açısından İncelenmesi*”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 22, Kayseri 2007, s.200-201.

¹⁰Necati Demir- Mehmet Dursun Erdem, “*Türk Kültüründe Destan ve Battal Gâzî Destanı*”, **Turkish Studies**, c. 1, S. 1, Summer 2006, s. 108.

¹¹Özcelik, **Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler**, s. 67.

¹²Ethem Ruhi Fırlı, “Ali”, **İslâm Ansiklopedisi**, TDV, c. 2, İstanbul 1989, ss.371-374.

¹³Pekolcay, Selçuk Eraydın, **İslâmî Türk Edebiyatı**, s. 95.

Tarihi içerisinde, diğere İslâm önderlerinden farklı ve özel bir yere sahiptir. Onun kahramanlıkları dilden dile anlatılarak, kimi zaman tarihî hakikatleri de aşarak destansı bir boyuta ulaşmıştır.¹⁴ Hz. Ali'nin destânî kişiliğı hep kahramanlığı, cesareti üzerinde yoğunlaşmaktadır. Türkçe eserlerde; *Allah'ın arslanı*, *Haydar/Hayder*, *Sâki-i Kevser*, *Şâh-ı Velâyet*, *Dürr-i Necef*, *Padişah*, *Emîrül-Mü'minîn*, *Ebû Turâb*, *Murtezâ* gibi lakap ve isimlerle anılmıştır. İslâm tarihinde dürüstlük, fazilet, mürüvvet, fütüvvet, yiğitlik, hoşgörü, adalet konularında örnek gösterildiğı bilinmektedir.¹⁵

Hız. Ali destânî kişiliğı ile cesaret ve şecaâtini göz önüne sermek maksadıyla *Düldül* adı verilen bineğıne biner ve *Zülfikâr* adı verilen kılıcını kuşanarak düşman üzerine hareket eder. Zülfekâr (Zülfikâr) Hız. Muhammed'in Hız. Ali'ye hediye ettiğı ucu çatallı, çok sağlam ve uzunluğı değıştirilebilen bir kılıçtır. Hız. Ali savaşlardaki kahramanlıklarını bu kılıçla yapmış ve onunla birlikte kılıç da destanlaşmıştır.¹⁶ Bu yönüyle Türk kültür tarihine ait eserlerde de adından sıkça söz ettirmiştir.

İslâmî Dönem Türk Tarihine ait kültürel eserlerde dört halife¹⁷ ve özellikle Hız. Ali'ye atfedilen birçok destân yahut dinî mahiyette destânî eserler olarak kabul edilen menkıbe örneğı bulunmaktadır. Hız. Ali ise, Türk İslâm Tarihi'ne ait destan kültüründe adından sıkça söz ettiren İslâmî şahısların başında gelmektedir. "*Hız. Ali ve çevresinde teşekkül eden hikâyeler bir yandan İslâmî an'aneden kaynaklanırken, bir yandan da İran kültür dairesinden Türk kültür dairesine geçmişlerdir.*"¹⁸ Bu şekilde XIII. asırda oluşturulan ve Hız. Ali'nin kahramanlığını konu edinen *Kesikbaş Destanı* bu konuda önemli bir örnektir.¹⁹

Hız. Ali'nin Kesikbaş'ı ve beş yüz müslümanı tutsak eden devi öldürmesi temalı bu destan örneğinde de görüldüğü gibi Hız. Ali cenknâmelerinin ana teması, İslâmiyet'in yayılmasıdır.²⁰ Ayrıca eserlerin başlangıcında Allah, Hız. Muhammed ve daha sonra dört halife sıra ile ayırım yapılmadan anılmaktadır.

Hız. Ali adına Türkçe bir destan da yazılmıştır. *Hazret-i Ali Cenknâmeleri* veya *Hazret-i Ali Destanı* olarak kaleme alınan eser, Hız. Ali'nin Türk milleti nezdinde destanlaştığını gösteren en somut örnektir.²¹ Demir'e göre, Anadolu'da ilk kaleme alınan Türkçe eser, *Hız. Ali Cenknâmeleri*'dir. Bu, Hız. Ali'nin Türk düşünce dünyasındaki önemini ortaya koymaktadır. Bunun yanında Fuat Köprülü, farklı ölçüleri dikkate alarak Hız. Ali'nin "*Salsal*" adlı bir dev ile yaptığı cengi anlatan "*Salsal-nâme*"nin Anadolu'da yazılan ilk Türkçe eser olduğunu belirtmektedir.²² Bu destanlarda Hız. Ali'nin kahramanlık ve kutsallık atfedilerek övüldüğü görülmektedir. Hız. Peygamber devrinde geçtiğı bilinen olaylarda, Yaşanan bazı sıkıntılarda Hız. Ali kendi talebiyle veya Hız. Peygamberin isteğıyle görevlendirilir, keramet ve velayet gücüyle problemlerin üstesinden gelir.

¹⁴Çetin, *Türk Edebiyatında Hız. Ali Cenknâmeleri*, s. 170.

¹⁵Demir, "*Türk Düşünce Dünyasında Hız. Ali*", s. 86.

¹⁶Adem Köpür, "*Eski Edebiyat ve Kültürümüzde Birbirini Çağıştıran Bazı Kelimeler*", *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 9, S. 2, Manisa 2011, s. 359.

¹⁷Dört Halife ile ilgili menkıbe örnekleri için bkz: *Menâkıb-ı Cihâr Yâr-i Güzîn*, Şeyh Şemseddin Ahmed bin Muhammed Sivasî, Mekteb-i Sanayi-i Şahane Matbaası, 1312. ; *Menâkıb-ı Cihâr-ı Yâr-ı Güzîn*, Seyyid Eyyüb bin Sıddık, Hakikât Kitabevi, İstanbul 2010.

¹⁸İsmet Çetin, "*Türk Halk Edebiyatı'nda Hız. Ali*", *İslâm İnançlarında Hız. Ali*, haz. Ahmet Yaşar Ocak, TTK Yayınları, Ankara 2005, s. 201.

¹⁹Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Folklorunda Kesik Baş*, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989.

²⁰Necatî Demir, "*Türk Düşünce Dünyasında Hız. Ali*", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Ankara 2011, S. 60, s. 90.

²¹Demir, "*Türk Düşünce Dünyasında Hız. Ali*", s. 86

²²M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 235.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Ayrıca İslâmî dönem Türk destan kahramanlarının çoğunun nesli Hz. Ali' ye bağlanmaktadır. Bu şekilde belki de kendi kahramanlıklarının da Hz. Ali vasıtasıyla şekillendiğini vurgulamaya çalışmışlardır. Halk arasında yaygın inanışa göre “*Hz. Ali'nin darda kalan insanlara yardımcı olduğuna inanılmakta ve ondan medet umulmaktadır.*”²³ Bu şekilde kaleme alınan eserlerden “*Hz. Ali çerçevesinde teşekkül eden cenknâmeler, XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında tercüme, te'lif ve adapte yoluyla işlenmiştir.*”²⁴

Bu minvalde İslâmiyet çerçevesinde oluşan Türk destanlarından *Museyyebnâme*'nin kahramanı Museyyeb Gâzî, *Battalnâme*'nin kahramanı Battal Gâzî, *Danişmendnâme*'nin kahramanı Danişmend Gâzî ve *Saltuknâme*'nin kahramanı Saltuk Gâzî'nin şecereleri anne veya baba tarafından Hz. Ali'ye dayandırılmaktadır.²⁵

Hazret-i Ali Cenknâmeleri'nin coğrafyası, İslâmiyet'in doğduğu Mekke ve Medine çevresidir. Yani Arabistan coğrafyasıdır. Olaylar Arap yarımadasına yayılmış, ardından İslâmiyet'in yayılması ile birlikte destanın coğrafyasına İran ve Türkistan da dahil edilmiştir.²⁶ Bu açıdan bakıldığında *Hazret-i Ali Cenknâmeleri*'nin Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Büyük ölçüde efsane, masal ve hikâyelere dayandığı için, her ne kadar İran Edebiyatı etkisi altında da olsa, *Kesikbaş Hikâyesi*, *Ejderhâ Destanı* gibi manzum dinî muhtevalı destanlar, daha çok halk için kaleme alınmış dinî içerikli eserlerdendir. Bu destanların bir kısmı aruz vezniyle yazılmış olup, mesnevî tarzında daha çok epik ve didaktik türde eserlerdir.²⁷ Bu eserler birer cenknâme hüviyetinde olmalarının yanı sıra birer menkıbe ve efsane niteliklerini de taşıyan bir yapıya sahiptirler.

Tespit edilebildiği kadarıyla 22 adet civarında olan *Hz. Ali Cenknâmeleri*, konularının kaynakları itibarıyla İslâm Tarihi, Fars Kültürü, Arap hikâye geleneği ve Türk sosyo-kültürel hayatından anlatılar içermektedir.²⁸ Hz. Ali cenknâmeleri, kaleme alındıkları dönemden itibaren manzum ve mensur olarak istinsah yoluyla ve matbaa ile birlikte baskı yoluyla çoğaltılan çok sayıda nüshaya ulaşmıştır.

3. *Dâstân-ı Ejderhâ* Hakkında

Dâstân-ı Ejderhâ adı verilen ve çalışmamıza kaynaklık eden eser, *Gazavât* türünden bir eser olup 57 beyitten oluşmaktadır. Hz. Ali'nin kahramanlığına vurgu yapmak amacıyla ejderhâ ile Hz. Ali'nin savaşını ve Hz. Ali'nin ejderhâya galip gelmesini konu edinen bir risâledir. Destanda Hz. Muhammed'in mucizeleri üzerinde de durulmaktadır.

3. 1. Ejderhâ Motifi

Destanların birtakım motifler üzerine örüntülediği görülmektedir. İncelediğimiz destanda geçen ejderhâ motifinin tasvir edilişi de, gerek Türk kültüründe gerekse diğer ulusların kültüründe benzer şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Buna göre; “*Ejderhâ, Türk kültüründe yedi başlı, elli arşın uzunluğunda, deve dişi gibi otuz iki dişli, şeklen tavusa benzeyen, uçan, bir defada elli deve yiyen, bir vuruşla yüz fil yıkan, bir kuyruk darbesiyle kayaları yerden söken, gözleri meşale gibi yanan ve ağzını açtığı zaman ateşler saçan bir yaratık*”²⁹ olarak tasvir edilmektedir.

²³ Çetin, “*Türk Halk Edebiyatında Hz. Ali*”, s. 198.

²⁴ İsmet Çetin, *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 170.

²⁵ Necati Demir, *Museyyeb Gâzî Destanı*, Destan Yayınları, Ankara 2007, s.48-52.

²⁶ Demir, “*Türk Düşünce Dünyasında Hz. Ali*”, s. 90-91.

²⁷ Hakkı Dursun Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Medeniyeti*, c. 14, Çağ Yayınları, İstanbul 1993, s. 541.

²⁸ Çetin, “*Türk Halk Edebiyatında Hz. Ali*”, s. 202.

²⁹ Ayşe Yücel, “*Hacı Bektaş Velâyetnâmesinde Ejderhâ Motifi*”, *Hacı Bektaş Veli Armağanı*, Gâzî Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Ankara 1997, s. 116- 117.

Ejderhâların “ Çeşitli hayvanların özelliklerini bünyesinde toplayan ve bundan dolayı – belki- bütün hayvanların gücünü ve niteliklerini toplu olarak sembolize eden ve kökenleri timsah ya da kertenkeleye dayanan canlılar olduklarına inanılır. Uzakdoğu’da uzun ömürleri ve büyüğü güçleri nedeniyle bilgeliğin sembolüdürler... Türk mitolojisinde ise büyük yılan biçimli olarak betimlenen ejderhâların üçten yediye kadar değişen sayıda başları bulunmaktadır.”³⁰ Ejderhâ figürü, aslında destanlarda bir mecazî misaldir. Saldırgan özelliğiyle yâd edilen ejderhâya karşı “Halk hikâyelerinde de kahramanı içinde bulunduğu güç durumdan kurtaran, karşılaştığı engelleri aşmasında yardım eden “bilge adam tipi”³¹ bulunmaktadır.

Kuvvet, savaçılık, acizlere hoşgörü ile yaklaşma, yardımcı olma destan kahramanlarında bulunması gereken nitelikler olarak sürekli bir biçimde zikredilmektedir. Hayalî canlılar tasvir edilerek onların akla hayale sığmaz kuvvetleri karşısında kahramanın yetenekleri ile ne denli aciz bırakıldığı destanlarda motifler etrafında şekillenmektedir.

3.2. Dâstân-ı Ejderhâ adlı yazma eserin mevcut nüshaları

Dâstân-ı Ejderhâ’nın ülkemiz ve dünya kütüphanelerinde tespit edebildiğimiz yedi nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalardan dördü karşılaştırılarak, orijinal bir Dâstân-ı Ejderhâ metni ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Dastan-ı Ejderhâ’nın bugün kütüphanelerimizde bulunan nüshaları ve bu nüshaların künyeleri şöyledir:

1-Eser Adı: Ejderhâ Kıssası

Bulunduğu Yer: Milli Kütüphane-Ankara

Arşiv Numarası: 06 Mil Yz Cönk 25

Yazar/Müstensih:-----

İstinsah Tarihi:----

Dili: Türkçe

Yazı Türü: Harekeli Nesih

Yaprak: 31

Notlar: Ciltsizdir. Vasfı Mahir Kocatürk’ün bağışdır. İsten fazlaca kirlenmiş, yaprak kenarları kopmuş durumda. Eser mecmua şeklinde olup; 1-14 *Süleyman Çelebi Mevlidi*’nden velâdet ve vefât-ı Resûl (AS.), 14b-16b *Mevlid İlahisi*. 17b-20 *Azrail ile Arap Hacı kıssası* (manzum), 21-23 ve 23-26 arasında bir gün ve dünya redifli isimsiz iki manzum nasihat, 26-31 arasında (baştan eksik) Hz. Ali ile ejderhâ manzum kıssası yer almaktadır.

2-Eser Adı: Manzûme-i Gazave-i Hz. Alî ve Ejderhâ

Bulunduğu Yer: Milli Kütüphane-Ankara

Arşiv Numarası: 60 Zile 484/5

Yazar/Müstensih:-----

İstinsah Tarihi:----

Dili: Türkçe

³⁰Altan Armutak, “Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi II. Sürüngenler, Balıklar, Kanatlılar ve Mitolojik Hayvanlar” İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi, c. 30, S. 2, İstanbul 2004, s. 152.

³¹Esirgen, Türk Destanlarında Bilge Adam Tipi Üzerine Bir İnceleme, s. 8.

Yazı Türü: Nesih

Yaprak: 37b-41b

Notlar: Sırtı çok yıpranmış, kurt yenikli, taba kenarları yıpranmış siyah meşin, mukavva cilt, yaprakları lekelidir. Mecmua içerisinde yer almaktadır.

3-Eser Adı: Mevlüd Hikâyeleri

Bulunduğu Yer: Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi

Arşiv Numarası: 05 Gü 6321/3

Yazar/Müstensih: Veysî Üveys b. Mehmed Alaşehrî (969-1037/1561-1627)

İstinsah Tarihi:-----

Dili: Türkçe

Yazı Türü: Harekeli Nesih

Yaprak: 31a-101b

Notlar: Ciltsizdir. Eser mecmua şeklindedir. 31a-35b arasında Kesikbaş Destanı, 35b-40a arasında Destan-ı Ejderhâ, 41a-45a arasında Destan-ı Şahme b. Ömer, 45a-73a arasında Hasan Hüseyin Cengi, 73a-77b arasında Vefât-ı İbrahim, 77b-101b arasında Gazavât-ı Hâlid adlı kısımlar bulunmaktadır.

4-Eser Adı: Dâstân-ı Ejderhâ

Bulunduğu Yer: Milli Kütüphane-Ankara

Arşiv Numarası: 55 Hk 458/12

Yazar/Müstensih:-----

İstinsah Tarihi: 1187 (1774)

Dili: Türkçe

Yazı Türü: Harekeli Nesih

Yaprak: 134b-136b

Notlar: Sırtı ve sertabı siyah meşin, miklebli, desenli kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisinde yer almaktadır.

5-Eser Adı: Dâstân-ı Ejderhâ

Bulunduğu Yer: Fransa

Arşiv Numarası: Mazarin/Regius, 1439

Yazar/Müstensih:-----

İstinsah Tarihi:-----

Dili: Türkçe

Yazı Türü: Nesih

Yaprak: 47

Notlar: Sırtı parşömen ciltlidir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

6-Eser Adı: Dâstân-ı Hazret-i Alî

Bulunduğu Yer: Mevlana Müzesi-Konya

Arşiv Numarası: 4004/4

Yazar/Müstensih:----

İstinsah Tarihi:----

Dili: Türkçe

Yazı Türü: Nesih

Yaprak: 61a-65a

Notlar: Kenarları ve sırtı meşin, üstü ebru kaplı mukavva ciltlidir. Mecmua içerisinde yer almaktadır.

7-Eser Adı: Dâstân-ı Ejderhâ

Bulunduğu Yer: Milli Kütüphane-Ankara

Arşiv Numarası: 06 Mil Yz A 3881/7

Yazar/Müstensih : Girdeci Ali

İstinsah Tarihi:----

Dili: Türkçe

Yazı Türü: Harekeli Nesih

Yaprak: 71a-75b

Notlar: Ciltsizdir. Söz başları ve cetveller kırmızıdır. Yapraklar rutubet lekeli.

5. Destan-ı Ejderhâ Adlı Eserin İçeriği ve Değerlendirilmesi

5. 1. Yöntem Üzerine

Söz konusu *Dâstân-ı Ejderhâ* nüshalarından dört tanesi tarafımızdan incelenmiştir. Bu nüshaların incelenmesinde şu yollar izlenmiştir. Eserin mevcut nüshaları görüldükten ve gerekli sondaj işlemleri yapıldıktan sonra eldeki nüshalar mukayese edilerek aralarındaki farklar tespit edilmiş, bu suretle aslına en yakın bir metin tesis edilip farklılıkların dipnotlarda belirtilmesi yoluna gidilmiştir.

Çalışmamızda Milli Kütüphane'de bulunan dört *Dâstân-ı Ejderhâ* nüshasının incelenmesi sonucu bu risâlenin orijinal bir metni oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca tarihî kaynaklarda adı daha çok kahramanlığı ile anılan Hz. Ali'nin destanlarda geçen menkıbevi niteliğinden ne ölçüde bahsedildiğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda yaptığımız metin kritiğine geçmeden önce bazı teknik konular üzerinde durulduktan sonra eserle ilgili genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Metin tenkidine tabi tuttuğumuz elimizdeki *Dâstân-ı Ejderhâ* nüshaları incelendiğinde; Milli Kütüphane'deki dört nüshadan üçünün tarihi belli olmayıp yalnızca bir nüshanın müstensihi ve bir nüshanın da istinsah tarihi tespit edilebilmektedir. Asıl nüsha olarak kabul ettiğimiz 55 Hk 458 arşiv numaralı nüshanın H.1187/M. 1774 istinsah tarihli olduğu görülmüştür. İstinsah tarihinin belirtilmiş olması açısından bu nüsha asıl nüsha olarak kabul edilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Metnimiz oluşturulurken diğer nüshalar asıl nüshayla karşılaştırılarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte asıl nüshada yer almayıp da diğer nüshalarda yer alan kısımlar dipnotlarda belirtilmiştir. Bu nüshaları numaralandırmada şu yol izlenmiştir. 55 Hk 458 arşiv numaralı nüsha A, 06 Mil Yz A 3881 arşiv numaralı olan nüsha B, 60 Zile 484 arşiv numaralı nüsha C, 06 Mil Yz Cönk 25 arşiv numaralı nüsha ise D kodları ile dipnotlarda gösterilmiştir. Buradan hareketle metin kritiğine tabi tutulan nüshalar;

A: 55 Hk 458

B: 06 Mil Yz A 3881

C: 60 Zile 484

D: 06 Mil Yz Cönk 25 şeklinde kodlanmıştır.

Yaptığımız metin kritiğine göre D nüshasında, diğer nüshalara göre daha çok eksiklikler bulunmaktadır. İçerik yönüyle konu eksiklikleri ve birbirinden kopuk bir anlatım örgüsü olduğu göze çarpmaktadır. Milli Kütüphane’de yer alan diğer nüshalardan içerik olarak farklı olduğu görülen bu nüshanın sayfalarından bazıları kayıptır. Ayrıca sayfalarının yıpranmış olması dolayısıyla da bilgi örüntüsünde bir takım kopukluklar yaşanmaktadır.

Yapılan metin kritiğinde nüshalar arasındaki farklılıklar dipnot şeklinde belirtilmiştir. Araştırmacılara kolaylık sağlamak amacıyla, metin çevirisinde her beyit tarafımızdan numaralandırılmıştır. Beyitte geçen mısralar arasına --- işareti konularak cümle bütünlüğü korunmaya çalışılmıştır. Cümle düzenindeki farklılıklar da dipnotlarda belirtilmiştir. Bunun dışında manayı bozmayan ve her iki metinde de aynı anlama gelen cümleler için dipnot verilmemiştir. Harf, bağlaç farklılıklarına da dipnotta yer verilmemiştir.

5. 2. İçerik ve Değerlendirme

Dâstân-ı Ejderhâ adını taşıyan bu risâlede daha çok Hz. Ali’nin kahraman kimliğini oluşturan ejderhâ ile mücadelesinin destansı bir dille aktarıldığı görülmektedir.

Destan, *Besmele* ile başlamaktadır. Ardından Hz. Peygamber’e salavât vermenin ümmet olmanın bir gereği olduğu belirtilerek bunun karşılığında kıyamette şefaatine nail olunacağı vurgulanmıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamber’e övgü dolu sözlerle destan başlamaktadır. Hz. Peygamber’in sıfatları belirtilirken; “*Yüz yirmi dört bin peygamberin başıdır, Üç mürseller güneşidir.*”³² şeklinde İslâm Peygamberi’nin yüceltildiği görülür.

Destanın içeriğinde anlatılan olayın bir mucize niteliğinde olduğuna vurgu yapılır. Hz. Peygamber’in yaşadığı şehrin *Kâbe* olduğu belirtilerek, sahabelerin onun yolunda yürüdükleri belirtilmiştir. Uzak bir ülkeden beş yüz Arap gelerek peygamberin huzuruna çıkmışlardır. Hz. Peygamber’den yardım istemişlerdir. Ejderhânın elinden kendilerini kurtarması için niyazda bulunmuşlardır.³³ Bu şahıslar, ejderhâyı şu şekilde tanımlamaktadırlar: “... *Bir ejderhâ kopdu yedi başı var. Her başında otuz iki dişi var. Elli deve anın günlük aşısıdır... Yüz bin ok attık anın tenine biri batıp bulaşmadı kanına, ejderhâdan kaçıp size geldik, eğer gelmeseydik bizi ateşi ile yakardı, Yâ Resûlallâh sen bize şefaate eyle...*”³⁴ Hz. Muhammed, bu sözleri işitince gözleri dolar. Allah’a dua eder. Gâzîlere hitaben Hz. Peygamber’in, “*Hangi mü’min ejderhâ ile savaşırsa Allah ona yardım eder*”, sözlerini söylemesi üzerine sahâbeler, ejderhâ ile savaşma isteklerini dile getirirler.³⁵

³²Dâstân-ı Ejderhâ: Milli Kütüphane, Nr: 55 Hk 458/12, H. 1187/M. 1774, v. 134b.

³³Dâstân-ı Ejderhâ, v. 134b

³⁴Dâstân-ı Ejderhâ, v. 134b.

³⁵Dâstân-ı Ejderhâ, v. 134b.

Burada adı geçen, Arap milletinin, dinsiz ancak güçlü bir yöneticinin tahakkümünden kaçarak, Hz. Peygamber'e sığınmış olması olasıdır. Belki de bu yönetici, onlara dinlerinden dönme noktasında bir baskı uygulamaktadır. Dolayısıyla zalim yöneticinin ejderhâ motifi ile örtüştüğü düşünülebilir. Bu bağlamda ejderhânın vasıfları olağanüstü nitelikler etrafında örüntülenmiş olup, onun gücü karşısında insanların acziyetine vurgu yapılmış olabilir. Burada sahabelere “gâziler” sıfatı verilmiştir. Gazanın din uğruna yapılan bir mücadele olduğu düşünülürse, destanın kurgusunun da bu amaca hizmet ettiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca destanın ilerleyen safhalarında zor durumda olan insanların yardım isteği üzerine Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber'e hitâben ejderhâdan korkmadığını, onunla savaşmak istediğini, ciğerini Zülfikar ile yaralamak istediğini, kafasını kesip Kâbe şehrine asmak istediğini belirttiğini görüyoruz. Hz. Ömer de ejderhâ ile savaşmak istediğini ve onu gürz ile boğmak istediğini, Sıddık (Hz. Ebubekir)'in de bu savaşa gitmek istediğini belirtir. Hz. Peygamber, gâzilerin bu isteğine onay verir. Gâziler silahlanırlar. Gece gündüz yol alırlar.³⁶ Destanın örüntüsünde anlatıldığı üzere ejderhânın makamına gelen sahabeler yüce bir dağ görürler. Dağ üzerinde yedi tepe vardır. Her tepede yedi çıra (ateş) yanmaktadır. Bunlar birbirine uzak mesafededirler. Her tepeden çıkan duman (tütün) tuttuğu anda yedi misgal yakar. (Çok büyük alanlara zarar verir.) Yaklaşınca kara dağın ejderhânın kürsüsü olduğu, tütünün nefsi olduğu, tepelerin ejderhânın başı olduğu, yanan çıraların gözyaşı olduğu anlaşılır. Bu heybeti görünce gâzilerin akılları başlarından gider gibi olur. Gâziler saf tutarlar. Nara vururlar³⁷. Naraları ile dağ, taş, sahra, yazı yankılanır.³⁸

Gerçekleşen savaş destanda şu şekilde tasvir edilmektedir. Hz. Ali'nin nâra sesini duyunca ejderhâ başını kaldırır ve başını kaldırmasıyla dağı, taşı inletir. Onun bu heybeti karşısında gâzilerden bazıları ata biner, bazıları kaçar, bazıları silahını bile atıp kaçar. Sadece Hz. Ali, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ebubekir kalır. Ancak bunlar da tedirgin bir hâlededir. Hz. Ali onlara hitaben, “*Hangi mü'min ejderhâ ile savaşırsa Allah ona yardım eder. Allah, bizi ölmek için yarattı. Ya bu uğurda ölelim, ya ejderhâyı öldürelim ya da kaçıp kâfirleri kendimize güldürelim, Peygamberin yardımı benimle olsun.*” diyerek; salavât ve tekbir getirerek zülfikârını çeker ve ejderhânın üzerine yürür. Melekler de “*Allah Allah*” nidâlarıyla ona eşlik ederler. Hz. Ali ile ejderhânın savaşını görürler. Hz. Ali bir nâra atar. Nârasından dağ, taş inler. Ejderhâ da bulunduğu yerden sendeleyip kalkar. Hıçkırmasıyla dağ, taş titrer. Kuyruğunu vursa Ali'yi ikiye bölecek güçtedir. Başını kaldırır Hz. Ali'yi tutmaya çalışır, ağzını açarak Hz. Ali'yi yutmaya çalışır. Hz. Ali ayağını bir taşın üzerine koyar. Üç kez kılıcını çeker ancak bir türlü alamaz. Ejderhâ Hz. Ali'nin zülfikârını alır. Hz. Ali, ne yapacağını bilemez bir hâlededir.³⁹

Burada Hz. Ali'nin kılıcı iyi kullanmasına rağmen, ejderhâ karşısında güç duruma düşmesi, ejderhânın Allah'ın emri ile Hz. Ali'yi kesmemesi, ejderhânın devasa boyutu ve gücüne rağmen Hz. Ali'ye yetişen yardımlar dolayısıyla yenik düşmesi inancın inançsızlığa karşı galebesinin bir tezahürü olarak karşımıza çıkar. Bu durum destan içeriğinde şu şekilde belirtilmektedir. Ejderhâ zülfikârı çalmıştır, Hz. Ali'nin bir kılını bile kesmemesi için Allah, zülfikârâ emir vermiştir. Hz. Ali bir dava için bu savaşa gelmiştir. Geri dönmeyecektir. Zülfikârı çok iyi kullanmaktadır Hz. Ali, bu defa suç işlediğini ve cezalandırıldığını düşünür ve pişmanlık yaşar. Allah onun hatasını bağışlar ve Cebrail'e emir verir. Habibi'nin Hz. Ali'nin yardımına yetişmesi gerektiğini söyler. “*Habibim Ali'ye şefaet eylesin.*” şeklindeki emrini Cebrail, Hz. Peygamber'e iletir iletmez Hz. Peygamber, atına biner ve Hz. Ali'nin yardımına yetişir. Gâziler onu görünce tekbir salavât getirirler. Ona dua ederler.⁴⁰

³⁶Dâstân-ı Ejderhâ, v. 135a.

³⁷Burada nâra vurmaktan kastedilen “*Allah Allah*” nidâsı ile savaşa giden askerlerin hitâbidir.

³⁸Dâstân-ı Ejderhâ, v. 135a.

³⁹Dâstân-ı Ejderhâ, v. 135b.

⁴⁰Dâstân-ı Ejderhâ, v. 136a.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Hız. Peygamber, Hız. Ali'ye rahat olması gerektiğini⁴¹ zülfikârı ejderhâdan geri alıp ejderhâyâ cezasını vermesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine Hız. Ali nara vurup, salavât getirir ve zülfikârı alarak, ejderhâyı ortadan ikiye böler. Gâziler bu durum sonrasında ejderhânın başını keserler. Kâbe şehrine getirip asarlar. Ve bu başarı neticesinde gerçek dinin Muhammed dini olduğunu ve düşmana karşı elde edilen zaferden dolayı zafer gününün bayram günü olduğunu belirtirler. Peygamberin ruhuna okuyucunun salavât vermesi gerektiği ifadesi ile destan son bulur.⁴²

Görüldüğü üzere İslâmî nitelikler destanda ön planda olup, yapılan savaşın din uğruna yapıldığına, savaş yapanların gâzî niteliklerine, inanç sahibi olduklarına, bu inançları ile düşmana galip gelerek gerçek dinin Muhammed dini olduğuna ve karşı duranların hazin bir son ile ortadan kaldırılacağına vurgu yapılarak, gâzilerin manevî destekçilerinin onları her daim koruyacağına değinilmiştir. Destanın hitap ettiği çevre İslâmî bir yapıya sahip olduğu düşüncesiyle de destanın bitimi Hız. Peygamber'e "Salavât verelim" ifadesiyle yansımaları bulmuştur.

Destanın farklı bir versiyonu da Hız. Ali'nin Mağrib⁴³ padişahı Şâh-ı Şems-i Mağribî'nin daveti üzerine bu ülkeyi ejderhanın zulmünden kurtarmak için Hız. Ali'nin iki bin Müslüman askerle buraya giderek, ejderhayı ve yanında bulunan devleri telef ettiğine dairdir. Hız. Ali'nin bu muzafferiyeti üzerine Mağrib padişahının, otuz bin adamının ve dört yüz on dört parça kale halkının Müslüman olduğu belirtilmektedir. Tabiri diğerle, Hız. Ali hem ejderhayı öldürmüş hem de bu ülke halkını küfür illetinden kurtarmıştır.⁴⁴ Destanın bu versiyonunda da görüldüğü üzere destanda asıl vurgulanmak istenen husus, din düşmanlarına karşı yapılan mücadele ve sonrasında bölge halkının İslâmlaşmasıdır.

5. 3. Kaynak Değeri

Bir çalışmanın kaynak tahlili yapılırken öncelikle eserin orijinalliğinin tespitine yönelmek gerekmektedir. Buradan hareketle müellif nüshası bulunmayan elimizdeki nüshaların müstensah⁴⁵ olması dolayısıyla kıyas metodu kullanılarak en sıhhatli nüsha belirlenmiştir. Metin tenkidine yönelik çalışmamızda eserin kaynak ve tesirleri araştırılarak eserin kaynak değeri hakkında şu sonuca ulaşılmıştır.

Öncelikle nüshaların müstensah oluşunun tespiti hakkında bilgi verecek olursak; Elimizdeki nüshaların Milli Kütüphane'de bulunduğundan bahsetmiştik. Bu eserlerin katalog bilgilerinden öğrenebildiğimiz kadarıyla; çalışmamızda A harfi ile kodladığımız nüsha bir mecmua halinde olup, bu mecmuanın 134b- 136b aralığındaki sayfaları Hız. Ali ile Ejderhâ'nın savaşını anlatır. *Dâstân-ı Ejderhâ* adını taşıyan bu nüshanın hem katalog bilgilerinde hem de içeriğinde istinsah tarihi tespit edilmiştir. Müstensahi ise belli değildir. Ancak konu bütünlüğü, ifade tarzı bu nüshayı orijinaline yaklaştırmaktadır.

B harfi ile kodladığımız nüshanın müstensihinin ise *Girdeci Ali* olduğu belirlenmiştir. Çalışmamızda C harfi ile kodladığımız nüshanın ise 37b- 41b sayfaları *Manzume-i Gazave-i Hız. Ali ve Ejderhâ* adını taşımakta olup, müstensahi ve istinsah tarihi belirtilmemiştir. Dolayısıyla nüsha karşılaştırması yaptığımız esnada verilen bilginin ve kullanılan ifadelerin diğer nüshalarla örtüşmesi hasebiyle müstensah bir eser niteliği taşıdığını görürüz.

⁴¹Dâstân-ı Ejderhâ, v. 136a- 136b.

⁴²Dâstân-ı Ejderhâ, v. 136b.

⁴³Günümüzde daha çok Fas için kullanılan Mağrib Krallığı, Klasik İslâmî dönemde, Endülüs de dâhil olmak üzere Kuzey Afrika ülkelerini kapsıyordu.

⁴⁴Necati Demir, Mehmet Dursun Erdem, Hazreti Ali Cenklere 1, Destan Yayınları, Ankara 2007, ss. 268-285.

⁴⁵Mevcut eserin orijinal metin olmadığını, eserin kopya edilerek, tercüme yoluyla çoğaltılması yöntemine zaman zaman başvurulmuştur. Bu tür eserlere müstensah adı verilmektedir.

Çalışmamızda D harfi ile kodladığımız nüsha ise 31 varaktan oluşan bir mecmua halinde olup, bu mecmuanın 26- 31. sayfaları Hz. Ali ile Ejderhâ'nın manzum kıssası ile ilgilidir. *Ejderhâ Kıssası* adını taşıyan bu eserin baş kısımları tahrife uğramış ve şu an elimizdeki mecmuada mevcut bulunmamaktadır. Bu nüshanın hem katalog bilgilerinde hem de içeriğinde müstensihine, istinsah tarihine rastlanılmamıştır. Belgenin daha eski tarihli olduğu sonucunu çıkarsak bile, diğer nüshalara oranla bilgilerin kopuk oluşu dolayısıyla orijinal nüshaya en yakın nüshadır, diyemeyiz.

Nüshalarda konunun öz itibarıyla benzer nitelikte olduğu saptanmıştır. Ancak bazı farklılıklar metin kritiğinde belirtilmiş olsa da, asıl nüshanın sıhhatinin tespiti açısından burada değerlendirmeye tabi tutulması gerekli görülmüştür. Asıl nüshada verilen olay örüntüsü düzenli bir biçimde yansıtılmışken, diğer nüshalarda sayfalar arası karmaşa ve düzensizlik, olayı bir bütünlük içerisinde değerlendirmemizi güçleştirmektedir. Ancak asıl nüshada bulunmayan bazı kısımlar diğer nüshalarda tespit edilmiştir. Bu durumu asıl nüshanın bir eksikliği olarak yorumlamaktan ziyade diğer müstensihlerin kendi değer yargıları ve yorumlarının bir yansıması olarak düşünmemiz yerinde olacaktır.

Asıl nüshada savaşa gitmek isteyen gâziler arasında Hz. Ali, Hz. Ömer, Hz. Ebubekir bulunmasına rağmen, C nüshasında Hz. Osman'ın da savaşa katılma temennisinde bulunduğu belirtilmiştir.⁴⁶ Aynı nüshada Ejderhâ'nın gücünü belirtmek için ejderhâ kuyruğunu yere vursa yerin yedi katını ikiye böler, ifadeleri yer almaktadır.⁴⁷

B nüshasında ejderhânın gürlemesiyle gök gürlediği sanılırdı denilerek, Hz. Ali ile savaşı anlatılırken ise bu nüshada ejderhânın Hz. Ali'ye zehir, zakkum saçtığını, kuyruğunu Hz. Ali'nin bedenine doladığını ve ona diş biletiğini belirtmiştir. Hz. Ali'nin ise ejderhâ karşısında *Seyyid-i İskender* gibi durduğu belirtilerek bir din ulusunun kahramanlığını Hz. Ali'nin temsil ettiği vurgulanmaktadır.⁴⁸ Bu ifade B ve C nüshalarında benzer ifadelerle yer alır.

A, B ve C nüshalarında sahabelerin birbirinden ayrı tutulmaması gerektiği belirtilerek bunların dinin direği olduğuna vurgu yapılmıştır. C nüshasında Hz. Ali'nin atı Döldül' den bahsedilir.⁴⁹ B nüshasında savaşın güreş şeklinde yapıldığı belirtilir.⁵⁰ Hz. Ali'nin ejderhâya karşı verdiği savaşta zülfikarı eline almasına rağmen zülfikarın ejderhâyı kesmemesi üzerine Hz. Ali'nin zülfikarı yere attığı bunun üzerine zülfikarın dile gelip, “*Kesme! emrini Allah verdi*” demesi üzerine Hz. Ali'nin hatasını anladığını, zülfikârı kınına koyarak, secdeye kapanıp dua ettiğini, affedilme temennisinde bulunduğunu anlatır.⁵¹ Destanın bitiminde kişinin kendini üstün görmesinin başına felaket getireceğini, asi olup ahirette şeytanla birlikte olacağını, kendisini miskin, aciz görüp çareyi ve yardımı Allah' tan isteyenlerin galip olacağı belirtilmiştir.⁵²

Bu belirtilen farklılıklar haricinde olayın anlatılış tarzı dolayısıyla A ve B nüshaları benzer nitelikler taşımaktadır. Aynı şekilde B ve C nüshalarında da benzer noktalar ağır basmaktadır. D nüshası ise eksik bilgilerine rağmen diğer üç nüsha ile benzerlik göstermektedir. D nüshasında Hz. Muhammed'in, Hz. Ali'nin yardımına gelmesi, Allah'ın onu bağışladığını söylemesi ve Hz. Ali'nin bunun üzerine ejderhâyı yenmesinden bahsedilir. Bu kısımlarına bakıldığında verilen bilgilerin diğer üç nüshayla aynı paralelde olduğu görülür. Yapılan çalışma göstermiştir ki incelenen dört nüsha içerisinde gerek ifade tarzları gerek cümle yapıları, olayın anlatılış sırası ve gerekse verilen tarih dolayısıyla 55 Hk 458 arşiv numaralı nüsha(A nüshası) orijinal nüshaya en yakın olan

⁴⁶Manzume-i Gazave-i Hz. Ali ve Ejderhâ, Milli Kütüphane, Nr. 60 Zile 484/5, v. 31b.

⁴⁷Manzume-i Gazave-i Hz. Ali ve Ejderhâ, v. 31b.

⁴⁸Dâstân-ı Ejderhâ, Milli Kütüphane, Nr: 06 Mil Yz A 3881/7, v. 72b- 73a.

⁴⁹Manzume-i Gazave-i Hz. Ali ve Ejderhâ, v. 33b.

⁵⁰Dâstân-ı Ejderhâ, v. 74a.

⁵¹Manzume-i Gazave-i Hz. Ali ve Ejderhâ, v. 34a, Ayrıca bkz. Dâstân-ı Ejderhâ, nr, 06 Mil Yz A 3881/7, v. 75b.

⁵²Manzume-i Gazave-i Hz. Ali ve Ejderhâ, v.34b, Ayrıca bkz. Dâstân-ı Ejderhâ, v.76b.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

müstensâhdır. Bu yargıya diğer nüshalarla yapılan karşılaştırma sonucunda ulaşılmıştır. Anlatılan olay, adı geçen şahıslar, olayın geçtiği mekân kaynağın geçerliliğini ve doğruluğunu gözler önüne sermektedir.

6. Destanın Anadolu ve Balkanlar'daki Yansımaları

Ejderhayla mücadele etme veya onu katletme şeklinde zuhûr eden Ejderhâ menkıbesinin, Anadolu'nun ve Balkanların İslâmlaşmasında da kullanılan bir anlatı olduğu görülmektedir. Burada da ejderhâ motifinin, ihtidâ hadiselerine zemin hazırlayan bir menkıbe olduğu görülmektedir. Ayrıca doğrudan ejderhayı öldürme veya ona galebe çalma şeklinde olmasa da, II. Murad devri dervişlerinden Sultan Şucâeddin'in elindeki bir *meflul*(fitil halindeki urgan)'u iki başlı ejderhaya çevirerek keramet göstermesi üzerine Laçinoğlu Paşa'nın kendisine mürid olduğu şeklinde rivayetler de bulunmaktadır.⁵³

Anadolu'da ejderhayla mücadele bağlamında ulaşabildiğimiz ilk örnek ise, Nevşehir ili Gülşehir ilçesine bağlı Tuzköyü Sarıtaş Mahallesi'nde yer alan 2 kilometre uzunluğundaki kayalık bir tepe ile ilgilidir. Anlatıya göre Kızılırmak'ın suyunu içerek tüketmek isteyen bir ejderhaya/yılına, Hacı Bektaş-ı Velî'nin kılıcıyla vurması üzerine ejderhayı/yılanı taşa çevirdiğine ve bu kayalık tepenin de günümüzde Gedikkaya olarak bilinen mevki olduğuna inanılmaktadır.⁵⁴

Bir diğer örnek, Hacı Bektaş'ın halifesi sıfatıyla Germiyan iline(Batı Anadolu'ya) yerleşen Hacim Sultan'la ilgilidir. Hacim Sultan, Uşak taraflarında Susuz adlı bir yerin yakınlarında bir ejderhanın ortaya çıktığını duyar. Germiyan Bey'i ejderhayı öldürdüğü takdirde o bölgeyi kendisine yurt olarak vereceğini söyler. Bunun üzerine ejderhayı ağzından çıkan ateşle yakıp kül eden Hacim Sultan, Susuz'a yerleşir. Rivayetin devamında ayrıca, şimdi bile o ejderhanın başı, kuyruğu ve gövdesinin o yerde kayanın üzerinde açıkça görüldüğü zikredilmektedir.⁵⁵

Yine Balkanların İslâmlaşmasında etkili olan Sarı Saltuk'la ilgili de benzer bir rivâyet zikredilir. Bu anlatıya göre Dobruca iline bağlı Kaligra⁵⁶ adlı kalede ortaya çıkan yedi başlı ejderha, kale beyi ve kale halkının kaleden kaçmasına sebebiyet verir. Sarı Saltuk kaleye gelerek tahta kılıcını çeker ve yedi başlı ejderhayı öldürür. Daha sonra kale beyi ve halkına haber verir. Halkıyla birlikte kaleye gelen bey, Sarı Saltuk'un bu kerameti sonucunda halkıyla birlikte imana gelerek ihtidâ eder.⁵⁷

Evlîya Çelebi Seyahatnâmesi'nde de, Sarı Saltuk'un Bulgaristan'ın bir diğer şehri olan Pravadi'nin Karadeniz sahilinde yalçın bir kaya üzerinde yer tutmuş olan bir ejderhayla mücadelesinden bahsedilir. Dobruca kralı, bütün reâyâ ve berâyâsını yediğinden ve sıranın iki kızına geldiğinden şikayet ettiği ejderhayı Sarı Saltuk'a şikayet eder ve kendilerini bu illetten kurtarmasını ister. Sarı Saltuk krala, Muhammed dinini hak bilip, İslâm diniyle müşerref olurlarsa kızlarını bu ejderhanın elinden kurtaracağını söyler. Bunun üzerine kral söz verir. Sarı Saltuk yetmiş kadar dervişle ve tahta kılıcıyla ejderhayı katleder. Bunun üzerine kralın yedi bin kişiyle birlikte ihtidâ ettiği ve Orhan Gâzî'ye itaatini bildirdiği zikredilir. İsmi Ali Muhtar olarak değiştiren krala Orhan Gâzî de, tuğ ve alem gönderir. Seyahatnâmede, ejderhanın Sarı Saltuk'u kayaya çarptığı yerin ve ayak izlerinin hâlâ kayada olduğu ve bu mekânda ona ait bir de tekkenin olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Hacıbektaş'taki tuzun, bu mücadeleye nispetle Sarı Saltuk'un

⁵³Şucâ'eddin Velî(Sultan Varlığı) ve Velâyetnâmesi, haz. Yağmur Say, Eskişehir Valiliği, Ankara 2010, s. 120-121.

⁵⁴Aysel Çimenli, 58, Ev hanımı, Okur-yazar.

⁵⁵Hacı Bektaş-ı Velî, Velâyetnâme, haz. Hamiye Duran, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007, s. 574-577; 590-594.

⁵⁶Evlîya Çelebi Seyahatnâmesi'nde bu kelimenin Latince'de(Ejder-i Heft Ser) yani yedi başlı ejderha anlamında kullanıldığı iddia edilmektedir. Bkz. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, c.II, Dersâdet İkdâm Matbaası, 1314, s. 137.

⁵⁷Hacı Bektaş-ı Velî, Velâyetnâme, haz. Hamiye Duran, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007, s.357-362.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

terinin tuzundan neşet ettiği rivayet olunmaktadır.⁵⁸ Bu menkıbede de görüldüğü gibi, Sarı Saltuk Balkanların İslâmlaşması için Allah yolunda cihad eden bir İslâm gâzîsi olarak telakkî edilmektedir.

Velayetnâme-i Otman Baba'da da Belgrad yolu üzerinde Balçık Hisarı denilen yerde bir ejderhanın peyda olduğu ve buradan geçen bir kişiyi kuyruğuyla tutarak yere çarptığı rivayet edilir. Bu şahsın, "*Mecmû'erenler medet*" demesi üzerine Sultan II. Mehmed devri dervişlerinden Otman Baba velâyet göstererek ortaya çıkar, bir ağaç ile ejderhaya işaret eder ve ejderha derhal kaybolur.⁵⁹ Yine XVI. ve XVII. yüzyıllarda Mevlânâ'nın takipçilerinden olan Halvetiyye tarikatının bir kolu sayılan Gülşeniyye'nin kurucusu kabul edilen İbrahim Gülşenî(ö.1534) ve etrafındakilerin hal tercümelerini içeren *Menakıb-ı İbrahim Gülşenî*'de de benzer bir rivayet yer almaktadır. Bu rivayet, İbrahim Gülşenî'nin, Sultaniye civarında isyan eden Şeyh Haydar isyanını bastırmak için giderken yollarını kesen bir ejderhayı katl ettiğine dairdir.⁶⁰

XVI. yüzyılda Balkanlarda gazâ faaliyetlerinde bulunduğu bilinen Timur/Demir Baba'ya ait de benzer bir rivayet aktarılmaktadır. Bu rivayete göre Timur/Demir Baba, önce bir İslâm şehri olan Özi sahrasında ve ardından Moskov diyarında insanlara musallat olan iki ejderhayı telef etmiştir. Hatta bunun üzerine Timur/Demir Baba'yı bu sıkıntı için ülkesine davet eden Moskov kralının, ejderhadan kurtulunca kırk yedi bin Müslümanı serbest bıraktığı ve Timur/Demir Baba'ya birçok toprak, altın ve koyun verdiği belirtilir.⁶¹

Ejderhâ ritüeli ile ilgili Anadolu'da da çok sayıda efsanenin anlatılageldiği görülmektedir. Örneğin; Sivas'a bağlı Küpecik köyünde kocaman gri renkli taşların olduğu bir yer vardır. Yöre halkı tarafından anlatılan efsaneye göre bu taşlar bir ejderhânın taşlaşmış şeklidir. Onun azabından kurtulmak için bir karı-kocanın kurban adağında bulunarak Allah'a dua etmeleri sonucu ejderhânın taşlaştığı rivayet olunur. Başka bir rivayet ise Akdeniz Bölgesi'nin Toros Dağları civarında Gülek geçidi yakınlarında bir kral kızının ormanda karşılaştığı ejderhânın saldırısından kurtulmak için ettiği dua sonucunda ejderhâya yem olmaksızın taş olmayı niyaz etmesi ve taş dönüşmesiyle ilgilidir.⁶²

Dolayısıyla, bir cenknâme tarzında kaleme alındığı görülen *Ejderhâ Destanı*'nda geçen mücerred ve hayalî varlıkların Anadolu ve Balkanlar'da da mecâzî olarak kullanıldığı ve esas olarak müslim-gayri müslim mücâdelesinden hareketle ihtidâlara zemin hazırlamak ve yöre halkını gazaya teşvik etmek için aktarılan menkıbeler olduğu görülmektedir.

Sonuç

Dâstân-ı Ejderhâ adı verilen eserde, uzak bir ülkeden Hz. Muhammed'in huzuruna gelen Müslümanların şikâyet ettikleri ejderhâdan, Hz. Muhammed'in görevlendirmesiyle sahabelerin Hz. Ali öncülüğünde ejderhâ ile yaptığı savaştan ve ejderhâyı mağlup etmesinden bahsedilmektedir. Hz. Ali'nin savaşçı kimliğinden sıklıkla bahsedilen bu eserde ejderhâya karşı vermiş olduğu mücadeleyi dönemin mevcut şartlarını göz önünde bulundurarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Nitekim sözlü ve yazılı döneme ait eserlerde adı geçen kahramanlar, o eserin kaleme alındığı ya da anlatıldığı dönemin hayat tarzını ve buna temel teşkil eden düşünce yapısını temsil etme niteliğine sahiptir. Bu nedenle İslâmî döneme dair kaleme alınan eserlere bakıldığında şahıslar genel anlamda

⁵⁸Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, s. 133-135.

⁵⁹Yunus Yalçın, Türk Edebiyatında Velâyetnâmeler ve Otman Baba Velâyetnâmesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2008, s. 167.

⁶⁰Menâkıb-ı İbrahim-i Gülşenî, Muhyî-yi Gülşenî, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1982, s. 194.

⁶¹Filiz Kılıç, Tuncay Bülbül, Demir Baba Velâyetnâmesi (İnceleme Tenkitli Metin), Grafiker Yayınları, Ankara 2011, s.76-94.

⁶²M. Öcal Oğuz, *Türkiye' de Yaşayan Taş Kesilme Efsaneleri Mekânlar ve Anlatılar*, Gâzî Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara 2007, s. 21.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

gâzi ve veli nitelikleriyle tasvir edile gelmişlerdir. Düşünce dünyaları İslâmiyet ile şekillenmiştir. Amaçları Allah yolunda savaşmak ve İslâmiyet’i yayma düşüncesi olduğu için işlenen konu da bu esaslar doğrultusunda ele alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında Hz. Ali, mevcut destanlar içerisinde adından sıklıkla bahsettiren kahramanlar arasında yer almaktadır. Nitekim incelediğimiz destanda da Hz. Ali, kahraman şahsiyetiyle olağanüstü güçleri bünyesinde barındıran ve bu sayede din düşmanı olarak tasvir edilen ejderhâya karşı koyarak; mücadeleden çekinmeyen bir yapıya sahiptir ve bu uğurda ölümü bile göze alabileceğine vurgu yapılmak suretiyle Müslümanları gâzaya teşvik etme amacı güdülmüştür.

Ayrıca inanç sayesinde düşmana galip gelinebileceği, gerçek dinin Muhammed dini olduğu ve asî olanların hazin bir son ile ortadan kaldırılacağı vurgusu ile gâzilerin manevî destekçilerinin onları daima koruyacağına yer verilmiştir. Bu şekilde de otoriteye itaat yetisini hitap edilen kitleye benimsetme amacının güdüldüğünü söylememiz mümkündür. Nitekim bahsi geçen dönem, İslâm dininin yeni yeni yaygınlık kazandığı bir dönemdir. Din uğruna savaşlar yapılmakta ve bu da gâzi denilen mücahidlerin teşvikini gerekli kılmaktadır. Buradan hareketle Türk düşünce dünyasında da Hz. Ali’nin tarihi kişiliğinde ön plana çıkan kahramanlık vasfının menkıbevî bir dille desteklendiği görülmektedir.

Yaptığımız çalışma ve incelediğimiz nüshalar bu örüntü ile kurgulanmış olup, metin kritiği yapıldıktan sonra orijinal nüshaya en yakın nüshanın gerek olayın anlatılmasında, gerek kullanılan dilin özgünlüğünde ve gerekse istinsah tarihinin verilmesi dolayısıyla 55 Hk 458/12 arşiv numaralı ve A harfi ile kodlanan nüsha olduğu anlaşılmıştır. Bu anlamda diğer nüshalarla yapılan karşılaştırmalar temele alınarak metinler arası farklılıklar belirtmek suretiyle orijinal bir metin oluşturulmuştur.

Son tahlilde Hz. Ali’yle ilgili olarak İslâmî dönem Anadolu Türk Kültür tarihine de yansıyan bu destan, Müjgan Cunbur’un da ifadesiyle “İslâm dininin yayılma dönemi” sürecinde ortaya çıktığına inanılan ve Türk-İslâm tarihinin “yurt edinme, devlet, kurma, geliştirme dönemi”⁶³ derviş tiplmelerinde de bir ritüel olarak kullanılan halk muhayyilesinde canlanarak, gazâ ve cihad duygusunu pekiştiren bir sembol olarak kullanılmıştır. Bu yönüyle Hz. Peygamber dönemindeki putperest veya müşrik olarak görülen topluluklarla mücadele olgusunun, diyârı Rûm olan Anadolu’nun İslâmlaşması sürecinde de Hz. Ali sonrası kaleme alınan diğer İslâmî dönem Türk destanlarında da aynı motifin yer alması, Hz. Ali’ye ait bu destanın diğer Türk destanlarına kaynaklık ettiğini göstermektedir.

Metin Çevirisi ⁶⁴

(Varak 134b)

Hâzâ Kitâbu Ezdehâ⁶⁵

Bismillâhirrahmânirrahîm⁶⁶

1-Dinle imdi bir hikâyat aşk ile⁶⁷. --- vir salavât Mustafâ’ya şevk ile ⁶⁸.

2-Ümmet isen salavât vir gel ânâ⁶⁹--- kıyâmette şefâat kıla sana⁷⁰. Yüz

⁶³Müjgan Cunbur, “Anadolu Gâzileri ve Edebiyatımız”, Erdem, C.3, S.9, Eylül 1987, s. 780.

⁶⁴ Nüsha karşılaştırmasında, Milli Kütüphanede bulunan 55 HK 458 arşiv numaralı nüsha esas alınmıştır.

⁶⁵B nüshasında eserin ismi “Hâzâ Kitâbu Ezderhâ-i Dâsitân” şeklinde geçer. C nüshasında bu kısım bulunmamaktadır. D nüshasında da bu kısım bulunmamakta olup bu durum bu nüshanın bazı sayfalarının kayıp olmasından ileri gelmektedir.

⁶⁶B nüshasında *Besmele* kısmı mevcut olup; C ve D nüshalarında *Besmele* kısmı bulunmamaktadır.

⁶⁷B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır. Bu kısımlar yerine B nüshasında “Bir Mu’cizat ideyim anlarsan” ve C nüshasında “İdeyim bir Mu’cizat Muhammedün” şeklinde geçer.

⁶⁸B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

3- yirmi dört bin peygamber başı⁷¹. Kim üç mürseller güneşi⁷².--- Gör ne peygamber viripdür Hakk bize⁷³. Vâcib oldu

4-kamumuza⁷⁴. Bir mu'cizât ideyin anlarsan⁷⁵. Can kulağın---açuben dinlersen⁷⁶. Mustafâ Kâ'be' de oturmuşdu.

5-Sahâbeler ayağın durmuşdu⁷⁷. Beş yüz Arab geldi--- gir içeri⁷⁸. Yüz yere uryân geldi ileri⁷⁹. Çağr-

6-ışdılar yâ Muhammed dâd deyu⁸⁰. Ejderhâ'nın elinden fer--- yâd deyu⁸¹. Bir ejderhâ kopdu yedi başı var⁸². Her başında

7-otuz iki diş var⁸³. Değme dişu sanki sinür---daşıdur⁸⁴. Elli deve günde ânın aşıdur⁸⁵. Beş yüz

8-Arab dirilüb vardık ânâ⁸⁶. Bir acaîb iderüz--- bugün sana⁸⁷. Yüz bin ok attık ânın biz tenine⁸⁸.

9-Biri batub bulaşmadı kanına⁸⁹. Ejderhâdan kaçuben--- geldik size⁹⁰. Yâ Resûlallâh şefâat kıl⁹¹ bize.

10-Od saçuben kapkara yakdı bizi. Hep bizi kırardı--- anmasaydık sizi⁹². Çün işitti Resûl iş bu

11-sözleri⁹³. Yaşla doldu mübârek gözleri⁹⁴.--- Yâ ilahî sen bana yâre ğıl bana⁹⁵. Gâzîlerden kim

⁶⁹B ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

⁷⁰B ve D nüshalarında bulunmayan bu kısım C nüshasında "kıyamet" yerine "ahiret" ifadesi olarak kullanılmıştır.

⁷¹B ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

⁷²B ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır. C nüshasında "Üç yüz On üç mürseller güneşi" şeklinde geçer.

⁷³B ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır. C nüshasında "Anı nebîyi hak virdi size" şeklinde geçer.

⁷⁴B ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır. C nüshasında "Vâcib oldu salavât cümlemize" şeklinde geçer.

⁷⁵D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır. C nüshasında "Bir gazâvât ideyim anlar isen" şeklinde geçer.

⁷⁶D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır. C nüshasında "Dutuben can kulağın dinler isen" şeklinde geçer.

⁷⁷C nüshasında "Sahâbeler" yerine "ashâblar" kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁷⁸B nüshasında bu kısım "Beş yüz Arab dirilib girdi içeri", C nüshasında ise "Gir ol dem Beş yüz Arab içeri" şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁷⁹B nüshasında bu kısım "Yüz yere urub girdi ileri", C nüshasında ise "Uru ben yüz yere kıldılar zârî" şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁸⁰B nüshasında "Çağrışırılar yâ Muhammed Bârik-i Yusevâ" şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁸¹B nüshasında "feryâd" yerine "kurtar" ifadesi kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁸²C nüshasında "Kopdu bir ejderhâ yedi başı var." şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁸³B nüshasında "her bir başında" şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁸⁴C ve D nüshalarında bu kısım rastlanılmamaktadır.

⁸⁵C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır. B nüshasında "Elli deve ejderhânın aşıdur." şeklinde kullanılmıştır.

⁸⁶B nüshasında bu kısım "Beş yüz Arab dirilip vardın ânâ" olarak, C nüshasında "Dirilüb beş yüz Arab vardık ânâ" şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁸⁷B nüshasında "İderüz" yerine "ideyim" kullanılmıştır. C nüshasında bu kısım yerine "Bir necât bulamadık geldük sana." şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁸⁸B nüshasında "Biz" ifadesi hariç aynı şekilde kullanılmıştır. C nüshasında "Kim yüz ok vurdu ânın bir tenine" şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁸⁹C nüshasında "Batub biri bulaşmadı kanına" şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁹⁰B nüshasında "Ejderhâdan çok ayrı kıldık seni" şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁹¹"kıl" ifadesi yerine B ve C nüshalarında "eyle" ifadesi kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁹²B ve C nüshalarında "anmasaydık biz sizi" şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁹³B nüshasında "İş bu sözleri yerine bu sözleri" kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁹⁴C nüshasında "Yaşın döktü mübârek gözleri" şeklinde kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁹⁵B nüshasında "Etti yâ İlahî yâre kılğıl bana", C nüshasında "Yâ Râb sen inâyet kıl bana" olarak kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

(Varak 135a)

1-cevâb vire ânâ⁹⁶. Kangı mü'min ejderhâyyla duruşa⁹⁷. --- Meğer Hakktan bir inâyet irişe. Ali eydür yâ Resûl

2-öyle dime⁹⁸. Ejderhâdan korkuben gussâyime ne olur⁹⁹.--- Şerr bir yılanın heybetini yılan için¹⁰⁰.

3-gussâyime ki katî ejderhânın cengine ben varayım.--- Zülfikâr ile cigerin yaralayın¹⁰¹. Ejderhânın

4-yedi başın keseyim. Götürüb Kâ'be şehrine asa---yım¹⁰². Ömer eydür ben dahî varam bile¹⁰³. Boğayım

5-ejderhâyı gürz ile¹⁰⁴. Sıddîk eydür Yâ Resûl teferruce.--- Ben dahî bile varayım ey hoca¹⁰⁵. Mustafâ işitti

6-ben kaldı sana¹⁰⁶. Düşünübün bir zaman dahî ânâ¹⁰⁷.---Mustafa bilürdi bunlar noliser¹⁰⁸ onlar ânâda varub

7-âciz kaliser¹⁰⁹. Durdular dilersen silâh hep--- aldılar. Cümlesi¹¹⁰ Ali katına geldiler¹¹¹. Gice gündüz

8-yürüyübün gittiler¹¹². Ejderhânın makâmına yettiler¹¹³. Gördüler ki--- bir kara dağdan yüce¹¹⁴. Dağ üstünde yedi

9-depe var hoca¹¹⁵. Her depede şer çırağ yanar¹¹⁶. Yedi yerden--- hep dahî irak yanar¹¹⁷. Yedi yerde kapkara tütün

⁹⁶C nüshasında “Gâzilerden kim vara aceb ânâ” şeklinde kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁹⁷B ve C nüshalarında “duruşa” yerine “uruşa” kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁹⁸B nüshasında “öyle” yerine “böyle” kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

⁹⁹B nüshasında “Ejderhâdan bu kadar gussâyime” şeklinde geçer. C nüshasında “Yılan için gussâyime sen katî” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁰⁰B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁰¹B nüshasında “Zülfikâr ile ânı iki pare eyleyüm”, C nüshasında “Zülfikâr ile onu iki pareleyüm” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁰²B nüshasında “götürübün” yerine “götürübün” kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁰³B nüshasında “Vara Ömer eydür ben dahî varam bile” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁰⁴B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁰⁵B nüshasında “Ben varayım bile ey hoca” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁰⁶B nüshasında “Mustafâ işiduben kaldı ânâ”, C nüshasında “İşiduben Mustafâ kaldı sana” olarak kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁰⁷B nüshasında “Dedi dahî kılıb düzen bana”, C nüshasında “Dahi durdu dava kaldı dört yana” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁰⁸B nüshasında “Mustafâ bilürdi iş nolasın.” şeklinde kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁰⁹B nüshasında “Ânlar ânâda aciz kalasın”, C nüshasında “Ânlar ânâda âciz kıla seni.” olarak kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹¹⁰B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹¹¹B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹¹²B nüshasında “Erte gice nice dutup gittiler”, C nüshasında “Çünkü ...(?)... gice gündüz sürdüler” olarak kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹¹³C nüshasında “yettiler” yerine “yürüdüler” ifadesi kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹¹⁴B nüshasında “Gördüler bir dağ yatur yolu yüce”, C nüshasında “Gördüler bir kara dağ durur hoca” şeklinde kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹¹⁵C nüshasında “Dağ üstünde yedi depe hoca” olarak kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹¹⁶B ve C nüshalarında bu kısım “Her depede iki çırağ var yanar.” şeklinde kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹¹⁷B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

10-çıkâr¹¹⁸. Tutuşursa yedi misgâl yakar¹¹⁹. Ol koca--- dağ kürsüsü imiş ânın¹²⁰. Ol tütün hem nefsi
11-imiş ânın¹²¹. Ol depeler ejderhânın başıdır¹²². Ol--- yanan çırağlar göz yaşıdır¹²³. Çün gâziler
12-gördüler bu heybeti¹²⁴. Kamusunun kendü aklı takâti¹²⁵.--- Dağ üstünde saf bağlayub
durdular.¹²⁶ Ali buyurdu

13-hep nâra urdular¹²⁷. Şunun gibi nâra urdu ol gâziler¹²⁸.--- Yankılandı dağ, taş, sahra, yazı.
Yakalayub ejderhâ

(Varak 135b)

1-kaldırdı baş¹²⁹. Çıgırışdı ditredi dağ taş¹³⁰.--Gâziler görüben yürüdüler¹³¹. Kişi var kim at

2-üstüne irdiler¹³². Kişi var kim dönüben kaçır idi¹³³. --- Silâhın atub dahî kaçır idi¹³⁴. Şöyle

3-kim sandı Ali'nin çehresi. Ol yerde kalmadı- --hiç birisi¹³⁵. Kaldı Sıddîk, Ömer, Osmanla¹³⁶.
Tanrının

4-aslanı hem Ali ile¹³⁷. Ömer eydür yâ Ali ben nideyim¹³⁸.--- Durayum mı yohsa ben de gidelüm¹³⁹.
Kangı mü'min

5-ejderhâ ile duruşa¹⁴⁰. Meğer Hakktan bir inâyet--- erişe. Ali eydür yâ Ömer, Osman Gâzî¹⁴¹.
Ölmek

¹¹⁸B nüshasında “tütün” yerine “duman” ifadesi kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹¹⁹B ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır. C nüshasında “Dokunursa meşali kabil yıkar.” şeklinde geçer.

¹²⁰B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹²¹B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹²²C nüshasında “Ol depeler ejderhânın başı imiş” şeklinde kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹²³B nüshasında “Ol yananlar gözleriyle dişidir”; C nüshasında “Ol yananlar gözleri imiş” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹²⁴C nüshasında “Gördüler çün gâziler ol heybeti” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹²⁵B nüshasında “Cümlesinin aklı gitti ki kat’i”, C nüshasında “Gitti cümlesinin aklı ki kat’i” olarak kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹²⁶B nüshasında “Dağ üstünde saf klub durdular”, C nüshasında “Bağlayub saf dağ üstünde durdular.” Olarak kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹²⁷B nüshasında “hep” yerine “bir” kullanılmıştır. C nüshasında “Cümle leşker kôs nâra urdular.” şeklinde kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹²⁸B nüshasında “urdu” yerine “virdiler” kullanılmıştır. C nüshasında “Ali bir kez nâra urdu ol gâziler” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹²⁹B nüshasında “Bekledü ejderhâ getürdü başı”, C nüshasında “Ejderhâ yalın idüp getürdü baş” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹³⁰B ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹³¹B nüshasında “Gâzileri görüben yürüdü”; C nüshasında “Görüben gâzileri yürüdü” şeklinde kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹³²B nüshasında “üstünde” yerine “önünde”, “irdiler” yerine “irdi” şeklinde kullanılmıştır. C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹³³C nüshasında “Kişi var kim kaçuben kaçır idi.” şeklinde kullanılmaktadır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹³⁴C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır. B nüshasında bu kısım “Saz silâhçıyı saçardı.” şeklinde geçer.

¹³⁵B ve C nüshalarında “yerde” ifadesi yerine “arada” ifadesi kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹³⁶C nüshasında “Ebûbekir, Ömer, Osman bile” ifadesi kullanılmıştır. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹³⁷B ve C nüshalarında “Tanrının Aslanı ol Ali ile “ şekilde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹³⁸B nüshasında “Ömer eydür biz nidelim ya Ali”, C nüshasında “Ömer eydür ya Ali biz nidelüm” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır

¹³⁹B nüshasında “Durah yohsa kânde gidelüm mi, C ve D nüshalarında “Duralum mı yohsa biz de gidelüm” şeklinde geçer.

¹⁴⁰B nüshasında “Kânde mü'min ejderha ile uruşa”, C nüshasında “Kangı mü'min ejderhâ ile uruşa” şeklinde geçer. D nüshasında “Kangı mü'min ejderhâya erişe” şeklinde geçer.

¹⁴¹C nüshasında “Ali eydür Ömer, Osman gâziler” şeklinde geçer.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

6-içün yarattı Hakk bizi¹⁴². Ya ben ölem ya ejderhâ--- öldürem¹⁴³. Ya kaçam kâfirleri güldürem¹⁴⁴. Himmetün

7-benimle olsun bile¹⁴⁵. Salavât getirün siz--- tekbîr ile ¹⁴⁶. Ali çekdi Zülfikâr yürüdü ¹⁴⁷. ferişteler

8-Allah Allah dir idi¹⁴⁸. Ay güneş yürürken durdular¹⁴⁹.--- Ejderhâ ile Ali cengin gördüler¹⁵⁰. Şunun gibi

9-nâra urdu ol gâzî¹⁵¹. Heybetinden ditredirdi hep ---yazı¹⁵². Belikleyüb ejderhâ kaldırdı baş¹⁵³. İçkurdi,

10-ditredi dağla taş¹⁵⁴. Kuyruğunu uru ben--- yarı yarar ¹⁵⁵. Yedi başın kaldırub dem arar¹⁵⁶.

11-Baş getürdi Ali' yi dutmak için¹⁵⁷. Ağzın-- açdı uruben yutmak için¹⁵⁸. Ali şol dem

12-ayağın urdu taşa¹⁵⁹. Kademi dokanmadan irdi --- hâşâ¹⁶⁰. Üç kerre çekdi Ali alamadı¹⁶¹. Kalkdı ne ide-

13-ceğın bilmedi¹⁶². Çünkü nevbet Ali'ye geldi başa¹⁶³---. Ali ayağın urmuş idi taşa¹⁶⁴. Şunun gibi

(Varak 136a)

1-çal dedi zülfikârı¹⁶⁵. Ejderhâ inlerdi zârı zârı¹⁶⁶.--- Hakk Calab zülfikâra emreyledi. Bir kılımı

¹⁴²D nüshasında “Hak” yerine “Allah” geçer.

¹⁴³B nüshasında “ejderhayı” şeklinde geçmektedir. C nüshasında “Ya ölem ya ejderhâyı öldürem” şeklinde kullanılmıştır.

¹⁴⁴B nüshasında “Kafirleri bana kaçan güldürem”, C nüshasında “Kafiri sana kaçan güldürem” şeklinde kullanılmıştır. D nüshasında “Kafirleri yahud bana güldürem” şeklinde geçer.

¹⁴⁵B ve C nüshalarında bu kısım “Himmetiniz olsun benimle bile” şeklinde geçer. D nüshasında “Himmetin benimle olsun senin” şeklinde geçer.

¹⁴⁶B ve D nüshalarında “hoş salavat”, C nüshasında “bir salavat” şeklinde eklemeler bulunmaktadır.

¹⁴⁷B nüshasında “Zülfikârı aldı karşudan yürüdü”; C nüshasında “Aldı Ali zülfikârı yürüdü” şeklinde geçer. D nüshasında “Tuttu Ali zülfikârı yürüdü.” şeklinde geçer.

¹⁴⁸C nüshasında “dir idi” yerine “diyordu” kullanılmıştır.

¹⁴⁹C nüshasında “güneş” yerine “gün” tabiri kullanılmıştır.

¹⁵⁰B nüshasında bu kısım yerine “İkisi de karşı karşı durdular” ifadesi vardır. C nüshasında “Ali cengin ejderhâ ile gördüler.” şeklinde kullanılmıştır. D nüshasında “Ejderhâ ile Ali cengin gördüler.” şeklinde geçer.

¹⁵¹C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁵²B nüshasında son kısım “dağla taşı” şeklinde geçer. C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁵³B nüshasında bu kısım “Beliklede ezdehâ getürdi başı”, C nüshasında bu kısım bulunmamaktadır. D nüshasında bu kısım “Gelür idi Ejderhâ yedi başla” şeklinde geçer.

¹⁵⁴C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır; B nüshasında “İçkurdi kim ditretti dağla taşı” şeklinde geçer.

¹⁵⁵B nüshasında “Kuyruğuyla uru ben yarı yara”, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁵⁶B ve D nüshalarında “Yedi başın diküb uru uru”; C nüshasında “Kaldıruben yedi baş kapkara” şeklinde geçer.

¹⁵⁷B nüshasında “dutmak” yerine “dutmağ” kullanılmıştır. C nüshasında “Çekerdı dem be dem Ali çün dutmağı” şeklinde bir kullanım mevcuttur. D nüshasında “Gelür idi ejderhâ Ali'yi dutmağa” şeklinde geçer.

¹⁵⁸B nüshasında “Ağzın açdı seyriben yutmağ için”, C nüshasında “Açar idi ağzın kapmağı” şeklinde geçer. D nüshasında “Ağız açub savurub yutmağa” şeklinde geçer.

¹⁵⁹B nüshasında “bir taşa”, C nüshasında “Ali urdu ayağını bir taşa” ibaresi mevcuttur.

¹⁶⁰B nüshasında “Kademi dokanmadan ayırmadı”, C nüshasında “Birbirinden ayırmadı herkes başa” şeklinde geçer. D nüshasında “Birbirinden ağır irmez taşa” şeklinde geçer.

¹⁶¹B nüshasında “Üç kez Ali çekdi alamadı”, C nüshasında “Çekdi üç kez Ali alamadı.” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁶²B nüshasında bu kısım yoktur. C ve D nüshalarında “Kızgıru ben nidesini bilmedi” şeklinde geçer.

¹⁶³B nüshasında “Çünkü nevbet geldi başa”, C nüshasında “Bu kez nevbet değdi Ali'ye başa”, D nüshasında “Çünkü bu kez nevbet Ali'yi kıldı başa” şeklinde geçer.

¹⁶⁴B ve D nüshalarında “Ayağın urmuşdu bir taşa”, C nüshasında “Ali urdu ayağını bir taşa” şeklinde geçer.

¹⁶⁵C nüshasında “Şöyle kim çal dedi zülfikârı” şeklinde geçer. D nüshasında “Ol kadar çaldı Ali zülfikârı” şeklinde geçer.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

2-kesme deyu söyledi¹⁶⁷. Zira Ali dâ'va ile gelmişdi.--- Mustafa'nın hatırı kalmışdı. Gitmez idi
3-Ali kaydardı¹⁶⁸. Zülfikârı yıldırım gibi oynardı¹⁶⁹.--- Ali bildi kendü özün suç işledi¹⁷⁰. Hakk Teâla
4-suçunu bağışladı¹⁷¹. Hakk Calab Cebrâil'e emr ---eyledi¹⁷². Habîbim ol araya gelsün dedi¹⁷³.
5-Arslânımı yavlak zaîf eyledim¹⁷⁴. Zülfikârı kesme--- deyu söyledim¹⁷⁵. Rahmetellilâlemin-
6-dür adım¹⁷⁶. Her kim geldi ânı mahrûm komadım¹⁷⁷. Ali' ye --- gelsün şefâat eylesün¹⁷⁸. Ohşasun
7-hem zülfikârı söylesün¹⁷⁹. Şol dem indi Cebrâil¹⁸⁰ ---gördü ben. Hakk selamın getürdü¹⁸¹
8-Peygamberüne. Kim Hakk dedi ânı hem söyledi¹⁸². Ali'nin --- hâlin hikâyat eyledi¹⁸³. Şol saat
9-bindi Mustafâ atına¹⁸⁴. Vardı erişdi ol--- makâma¹⁸⁵. Gâziler çün Mustafâ gördüler¹⁸⁶. Kamusu
10-Tekbir salavât virdiler¹⁸⁷. Didiler kim ey bizim--- sultânımız¹⁸⁸. Sensiz yavlak oldu bizim
11-işimiz. Bizi senden Hakk ayırmasun¹⁸⁹. Bize sen---süz bir ömür virmesün¹⁹⁰. sordular
12-bunlar Resûlullâh kanı¹⁹¹. Ejderhâ katında gördüler --- ânı¹⁹². Nice kim Zülfikâr çalmışdı¹⁹³.
Ejderhâdan

¹⁶⁶B nüshasında “Ejderhâ kıldı zârı zârı”, C nüshasında “İniledi ol ejderhâ zârı zârı” şeklinde geçer. D nüshasında “Ejderhâ iniledi zârı zârı” şeklinde geçer.

¹⁶⁷C ve D nüshalarında “Bir kılını kesme deyuben söyledi” şeklinde geçer.

¹⁶⁸B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁶⁹B ve D nüshalarında “Yıldırım gibi kılıç oynardı”, C nüshasında “Oynar idi yıldırım gibi kılıç” şeklinde geçer.

¹⁷⁰B ve D nüshalarında “Ali bildi çünkü günah işledi.”, C nüshasında “Ali ol dem bildi kim suç işledi.” şeklinde geçer.

¹⁷¹B nüshasında “Hak Teâla suçunu bağışladı, C nüshasında “Hak Teâla günahın bağışladı” şeklinde geçer. D nüshasında “Hak câlâb suçun bağışladı.” şeklinde geçer.

¹⁷²C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁷³C ve D nüshalarında bu kısım “Ol araya habibim varsun dedi” şeklinde geçer.

¹⁷⁴B ve C nüshalarında “Arslânım yavlak âciz eyledim” şeklinde geçer.

D nüshasında “Bakmayub aslanıma azab eyledi.” şeklinde geçer.

¹⁷⁶B nüshasında “benim adım” eklentisi mevcuttur.

¹⁷⁷B nüshasında “Kim geldi ben onu mahrum komam”, C nüshasında “Kim geldi kim ben ânı mahrum kodum” şeklinde geçer. D nüshasında “Bana kim geldi ânı mahrum kodum” şeklinde geçer.

¹⁷⁸C nüshasında bu kısım bulunmamaktadır. B nüshasında “Gelsün Ali'ye şefaata eylesün” şeklinde geçer.

¹⁷⁹C nüshasında bu kısım bulunmamaktadır. B nüshasında “Ohşasun zülfikârıyla hoş söylesün “ şeklinde geçer. D nüshasında “Ali gelsün zülfikâra söylesün” şeklinde geçer.

¹⁸⁰B, C ve D nüshalarında bu kısım “Şol dem indi Cebrâil göğden yere” şeklinde geçer.

¹⁸¹B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁸²B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁸³B ve C nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır. D nüshasında bu kısım “Allah emrini dedi ol Ahmed'e” şeklinde geçer.

¹⁸⁴B nüshasında bu kısım “At dutular Mustafâ ata bindi”, C nüshasında “Dutular at kalkub bindi Mustafâ “ şeklinde geçer. D nüshasında “Niyet etti Mustafâ gitmeğe” şeklinde geçer.

¹⁸⁵B nüshasında bu kısım “Erişdi ol makama nuriyete”, C nüshasında “Tiz irişdi ol araya ol safa” şeklinde geçer. D nüshasında “Ol Ali'ye varuben yetmeğe” şeklinde geçer.

¹⁸⁶B nüshasında “Ol gâziler Mustafâ'yı gördüler” şeklinde geçer.

¹⁸⁷C ve D nüshalarında “kamusu” yerine “cümlesi” şeklinde geçer.

¹⁸⁸C ve D nüshalarında “Didiler kim ey bizim güneşimiz”, B nüshasında “Ey yüzü güneşimiz ıssıdular” şeklinde geçer.

¹⁸⁹B nüshasında “Bizi Hak Câlâb ayırma senden”, C nüshasında “Hak Câlâb senden bizi ayırmasun” şeklinde kullanılmıştır.

¹⁹⁰B nüshasında “Bir gün ömür bize sensiz virmesün”, C nüshasında “Sensiz bize bir dem ömür virmesün” şeklinde geçer.

¹⁹¹C nüshasında “Sual kıldı Mustafâ Ali katı.”, B nüshasında “Sordu resûl yaranlarına kanı” şeklinde geçer. D nüshasında “Sordu resûl yaranlarına Ali- katı” şeklinde geçer.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

13-Ali artık âr idi. Mustafâ bir kez çağırur Ali¹⁹⁴.--- Gussâyime ben de geldim Yâ Velî¹⁹⁵. Hiç kayırma zülfikârı

(Varak 136b)

1-çal didi¹⁹⁶. Ejderhâdan kendi dâdın al--- didi.¹⁹⁷ Ali işitti Muhammed'in sözünü¹⁹⁸. Kaldurdu

2-şol dem yerden yüzünü¹⁹⁹. Şân oluben Ali--- bir nâra urur²⁰⁰. Ejderhâ belikleyüb oturdu.²⁰¹

3-Hoş salavât getirüb bir kez çalar. Ejderhâyı--- ortadan ikiye böler²⁰². Çün gâziler gördüler

4-bu heybeti²⁰³. Tekbîr salavât getirdüler ganî²⁰⁴. Ejderhâ--- elinden hiffet yıldılar²⁰⁵. Gâziler üstünde

5-gelürler²⁰⁶. Ejderhânın yedi başın kesdiler.--- Götürüb Ka' be şehrine asdılar . Didiler kim

6-din Muhammed dinidür. Vallâhî bugün bir bayram--- günüdür²⁰⁷. Fâilât fâilât fâilât²⁰⁸. Mustafâ'nın

7-rûhuna salavât²⁰⁹. Temmeti'l- kitâb²¹⁰

KAYNAKÇA

I. Yazma Eserler

Dâstân-ı Ejderhâ, Milli Kütüphane, Nr. 55 Hk 458/12

Dâstân-ı Ejderhâ, Milli Kütüphane, Nr: 06 Mil Yz A 3881/7

¹⁹²B, C ve D nüshalarında “Gördüler ejderhâ katında amı” şeklinde geçer.

¹⁹³B nüshasında “Önce kim zülfikârı çekmişti.”, C nüshasında “Ali nice Zülfikâr çalmış idi.” şeklinde geçer. D nüshasında “Ali şol dem kaktı zülfikârı” şeklinde geçer.

¹⁹⁴B nüshasında “Mustafâ çağırdu Yâ Ali.”, C nüshasında “Çağır bir kez Mustafâ Yâ Ali” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁹⁵B nüshasında “Ol erişdüm kırmağıl Yâ Velî”, C nüshasında “Ol erişdüm hiç kayırma Yâ Velî” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁹⁶C nüshasında “Çün erişdüm zülfikârı çal didi”, B nüshasında “Geri hiç zülfikârı sal didi.” şeklinde geçer.

¹⁹⁷B nüshasında “Ejderhâdan kendüzünü al dedi”, C nüshasında “Kendü dâdın ejderhâdan al didi” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁹⁸B nüshasında “Ali çün işiddi Muhammed avazını”, C nüshasında “Çün işiddi resûl sözünü” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

¹⁹⁹B nüshasında “Secde klub toprağa urdu yüzünü”, C nüshasında “Kıldı secde hakka tuttu yüzünü” şeklinde geçer. D nüshasında “Secdeye vardı kıldı yüzünü” şeklinde geçer.

²⁰⁰C nüshasında “Şâd oldu Ali bir kez nara urdu.”, B nüshasında “Çağırub bir kere nâra urdu.” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

²⁰¹C nüshasında “Ejderhâ belin eğüb ururdu.”, B nüshasında “Bekledi ejderhâ uru duru” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

²⁰²B nüshasında “Ejderhâyı ortadan ikiye böle”, C nüshasında “Ortadan ejderhâyı ikiye yarar.” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

²⁰³B nüshasında “Çünkü gâziler bu heybeti gördüler.”, C nüshasında “Gördüler gâziler çün bu heybeti” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

²⁰⁴B nüshasında “Kamusu tekbir salavât getirdüler.”, C nüshasında “Cümlesi tekbir salavât getirdi kati” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

²⁰⁵B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

²⁰⁶B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

²⁰⁷B, C ve D nüshalarında bu kısım bulunmamaktadır.

²⁰⁸B ve D nüshalarında “Fâilâtın fâilâtın fâilât” şeklinde geçer; C nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

²⁰⁹C nüshasında bu kısım bulunmamaktadır. B nüshasında “Mustafâ'ya dasitân vir salavât.” şeklinde geçer.

²¹⁰Bitiş kısmı B ve C nüshalarında sadece “Temmet” şeklinde geçer. D nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Ejderhâ Kıssası Milli Kütüphane, Nr: 06 Mil Yz Cönk 25

Manzûme-i Gazave-i Hz. Alî ve Ejderhâ, Milli Kütüphane, 60 Zile 484/5

II. Sözlük ve Modern Eserler

ÇETİN, İsmet, **Türk Edebiyatında Hz. Alî Cenknâmeleri**, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1997.

CUNBUR, Müjgan “Anadolu Gâzîleri ve Edebiyatımız”, Erdem, C.3, S.9, Eylül 1987.

ÇOBANOĞLU, Özkul, **Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.

DEMİR, Necati, **Museyyeb Gâzî Destanı**, Destan Yayınları, Ankara 2007.

DEMİR, Necati Mehmet Dursun Erdem, Hazreti Ali Cenklere 1, Destan Yayınları, Ankara 2007.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara 2000.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, c.II, Dersâadet İkdâm Matbaası, 1314.

Hacı Bektaş-ı Velî, Velâyetnâme, haz. Hamiye Duran, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007.

KARAALİOĞLU, Seyit Kemal, **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**, İnkılap ve Akabe Kitabevleri, İstanbul 1969.

KILIÇ, Filiz, Tuncay Bülbül, Demir Baba Velâyetnâmesi(İnceleme Tenkitli Metin), Grafiker Yayınları, Ankara 2011.

KÖPRÜLÜ, M.Fuat, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991.

Menâkıb-ı İbrahim-i Gülşenî, Muhyî-yi Gülşenî, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1982.

OCAK, Ahmet Yaşar, Türk Folklorunda Kesik Baş, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989.

OĞUZ, M. Öcal, **Türkiye’ de Yaşayan Taş Kesilme Efsaneleri Mekanlar ve Anlatılar**, Gâzî Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara 2007.

ÖZÇELİK, İsmail, **Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler**, Nobel Yayınları, Ankara 2011.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c.1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.

PEKOLCAY, Necla, Selçuk Eraydın, **İslâmî Türk Edebiyatı**, İrfan Yayınevi, İstanbul 1975.

SAMİ, Şemseddin, **Kâmus-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2004.

Şucâ’eddin Velî(Sultan Varlığı) ve Velâyetnâmesi, haz. Yağmur Say, Eskişehir Valiliği, Ankara 2010.

YALÇIN, Yunus, Türk Edebiyatında Velâyetnâmeler ve Otman Baba Velâyetnâmesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2008.

YILDIZ, Hakkı Dursun, **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Medeniyeti**, c.14, Çağ Yayınları, İstanbul 1993.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

III. Tezler

- AKIN, Aynur, **Tarihî Kaynaklar İçerisinde Destanların Yeri ve Önemi**, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2008.
- KAYA, Gamze **Battal Gâzî Destanının(343-675) Çeviri Yazısı ve Metin Sözlüğü**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2011.
- ESİRGEN, Bilge, **Türk Destanlarında Bilge Adam Tipi Üzerine Bir İnceleme**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2007.

IV. Makaleler

- ARMUTAK, Altan, “Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi II. Sürüngenler, Balıklar, Kanatlılar ve Mitolojik Hayvanlar” **İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi**, c. 30, S. 2, İstanbul 2004, ss. 143-157.
- ATALAN, Mehmet, “Türk Kültüründe Hz. Ali Cenknâmeleri”, **e-makâlât Mezhep Araştırmaları**, c. I, S. 2, İzmir 2008, s. 7- 27.
- ÇETİN, İsmet, “Türk Halk Edebiyatı'nda Hz. Ali”, **İslâm İnançlarında Hz. Ali**, Haz. Ahmet Yaşar Ocak, TTK Yayınları, Ankara 2005, ss. 201-207.
- DEMİR, Necati - Mehmet Dursun Erdem, “Türk Kültüründe Destan ve Battal Gâzî Destanı”, **Turkish Studies**, c. 1, S. 1 , 2006, ss. 106-159.
- DEMİR, Necati, “Türk Düşünce Dünyasında Hz. Ali”, **Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, S. 60, Ankara 2011, ss. 85- 104.
- Fığlalı, Ethem Ruhi, “Ali”, **İslâm Ansiklopedisi**, TDV, c. 2, İstanbul 1989, ss.371-374.
- KÖPÜR, Adem, “Eski Edebiyat ve Kültürümüzde Birbirini Çağrıştıran Bazı Kelimeler”, **Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, c. 9, S. 2, Manisa 2011, ss. 341- 373.
- MERCAN, İsmail Hakkı “Türk Tarihinin Kaynaklarından Olan Bazı Menakıbnâme ve Gazavatnameler Hakkında”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c. 6, S. 10, Balıkesir, 2003, ss. 107- 130.
- ŞAHİN, Haşim “Tarih Kaynağı Olarak Evliya Menakıbnâmeleri”, **Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına**, Ed. Abdülkerim Özaydın, Fahameddin Başar, Ebru Altan, Birsal Küçüksipahioğlu, Muharrem Kesik, Dünya Basımevi, İstanbul 2008, ss. 547-566.
- YARDIMCI, Mehmet, “Türk Destanlarında Tipler ve Motifler”, **Destanlar**, Ürün Yayınları, Ankara 2007, ss. 50-69.
- YÜCEL, Ayşe, “Hacı Bektaş Velâyetnâmesinde Ejderha Motifi”, **Hacı Bektaş Veli Armağanı**, Gâzî Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Ankara 1997, ss. 115-120.
- ZARİÇ, Mahfuz “Kirdeci Ali'nin Kesikbaş Destanı'nın Metin Merkezli Temel Halkbilimi Kuramları Açısından İncelenmesi”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 22, Kayseri 2007, ss. 199- 216.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Ekler(Metin Örnekleri)

Ek-1 (Dâstân-ı Ejderhâ 55 Hk 458 12)

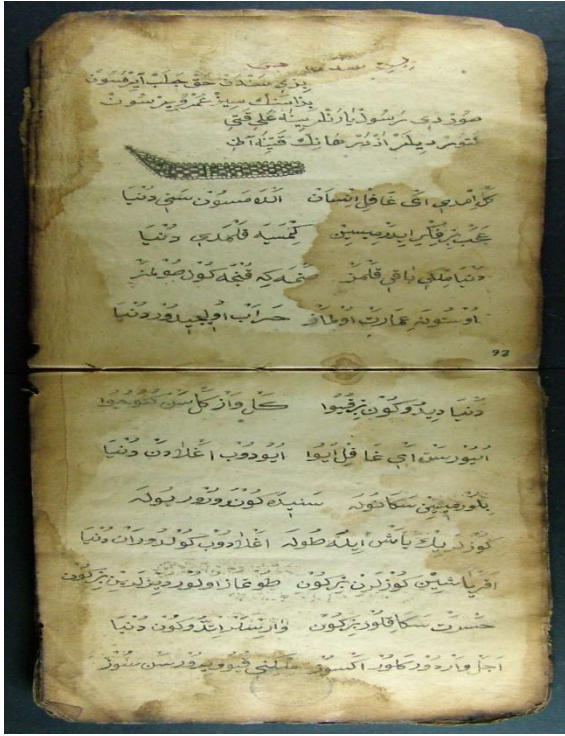

EK-2 Dâstân-ı Ejderhâ (06 Mil Yz A 3881)

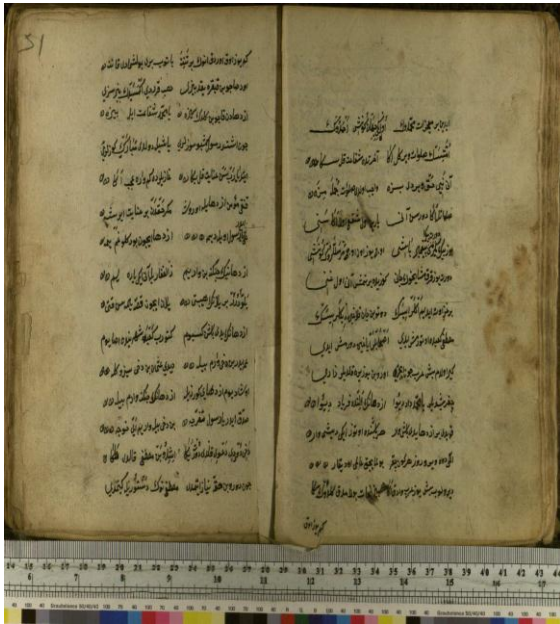
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

EK-3 Ejderha Kissası (06 Mil Yz Conk 25)

EK-4 Manzume-i Hz Ali ve Ejderha (60 Zile 484 /5)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

